

FUNDAMENTA IURIS

STARE DRUKI PRAWNICZE Z KOLEKCJI
BIBLIOTEKI GŁÓWNEJ UNIWERSYTETU SZCZECIŃSKIEGO

KATALOG WYSTAWY

FUNDAMENTA IURIS

STARE DRUKI PRAWNICZE

Z KOLEKCJI BIBLIOTEKI GŁÓWNEJ UNIwersYTETU SZCZECIŃSKIEGO

FUNDAMENTA IURIS

STARE DRUKI PRAWNICZE

Z KOLEKCJI BIBLIOTEKI GŁÓWNEJ UNIWERSYTETU SZCZECIŃSKIEGO

KATALOG WYSTAWY

SZCZECIN 2026

Koncepcja wystawy i redakcja katalogu
Michał Gierke

Projekt graficzny i skład
Iga Bańkowska

Wersja elektroniczna publikacji dostępna na licencji CC BY-SA 4.0

© Copyright by Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2026

DOI 10.18276/978-83-8419-167-5

ISBN 978-83-8419-167-5 (online)

ISBN 978-83-8419-166-8 (print)

WYDAWNICTWO NAUKOWE UNIWERSYTETU SZCZECIŃSKIEGO

Wydanie I | Ark. wyd. 7,0 | Ark. druk. 6,5 | Format 240/200

SPIS TREŚCI

Ewelina Cała-Wacinkiewicz

Książka jako świadectwo historii prawa | 7

Iwona Sagan

O wystawie | 13

Michał Gierke

Fundamenta iuris – wprowadzenie | 17

Dawid Mikołaj Mocio

Jana Herburta Statuta Regni Poloniae in ordinem alphabeti digesta | 29

Marek Tkaczuk

Konstytucje sejmowe w systemie źródeł prawa stanowionego w dawnej Rzeczypospolitej | 39

Katalog | 45

Wybór literatury | 101

EWELINA CAŁA-WACINKIEWICZ

KSIĄŻKA JAKO ŚWIADECTWO HISTORII PRAWA

KSIĄŻKA JAKO ŚWIADECTWO HISTORII PRAWA

Stary druk prawniczy stanowi pewien zabytek i świadectwo pracy prawnika zarazem. Zachowuje tekst, a wraz z nim pytania, które stawiano prawu, sposoby porządkowania materiału prawnego i język, którym o prawie mówiono. W kolejnych pokoleniach zmieniają się bowiem ustroje, instytucje i obowiązujące regulacje prawne – lecz książki pozostają jako swoisty dowód historii. Pozwalają zobaczyć, z jakiego dorobku wyrastały późniejsze rozwiązania i jak długa droga prowadziła do prawa, którym posługujemy się współcześnie. Taki sens ma wystawa *Fundamenta iuris. Stare druki prawnicze z kolekcji Biblioteki Głównej Uniwersytetu Szczecińskiego*. Zgromadzono na niej najciekawsze i najcenniejsze zabytki piśmiennictwa prawniczego przechowywane w Dziale Zbiorów Specjalnych. Każdy z nich ma własną historię. Zestawione razem pokazują kilka tradycji, z których przez stulecia kształtowała się kultura prawna tej części Europy.

Statuta Regni Poloniae Jana Herburta, wydane w 1563 roku, *Artykuły prawa Maydeburckiego* Bartłomieja Groickiego

z 1560 roku oraz osiemnastowieczne tomy *Volumina legum* prowadzą ku prawu dawnej Rzeczypospolitej. Przypominają o różnorodności jej porządku prawnego, znaczeniu prawa miejskiego oraz podejmowanej przez prawników pracy nad gromadzeniem, utrwalaniem i porządkowaniem materiału prawnego. Dziś oglądamy te księgi jako starodruki. Dla ich dawnych użytkowników były przede wszystkim narzędziami pracy z prawem.

Inną część tej historii przedstawia opracowana przez Dionizego Gothofredusa edycja *Corpus Iuris Civilis* oraz komentarze Johanna Brunnemanna do justyniańskich *Digestów*. Ich obecność w szczecińskim księgozborze pozwala przypomnieć o długim trwaniu tradycji prawa rzymskiego i o jego miejscu w uczonej kulturze prawnej wczesnonowożytnej Europy. Dawne prawo pozostawało przedmiotem lektury, komentarza i sporu. Kolejne pokolenia prawników uczyły się na tych tekstach nie tylko poszczególnych instytucji, lecz także samej sztuki pracy z materiałem prawnym.

Szczególnie bliski miejscu, w którym powstał Uniwersytet Szczeciński, jest *Parthenius litigiosus* Georga Valentina Winthera, szczecińskiego prawnika i erudyty początku XVII wieku. Dzieło to kieruje uwagę ku prawnej i intelektualnej przeszłości Pomorza. Pozwala zobaczyć Szczecin jako miejsce, w którym na długo przed powstaniem współczesnego Uniwersytetu czytano, komentowano i tworono piśmiennictwo prawnicze. Współczesna szczecińska nauka prawa ma swoją własną, stosunkowo młodą historię instytucjonalną. Rozwija się jednak w mieście i regionie o znacznie dłuższej historii kultury prawnej. Poznawanie tej historii należy do zadań uniwersytetu świadomego miejsca, w którym funkcjonuje.

Wystawa ma dla Wydziału Prawa i Administracji jeszcze jeden wymiar: jest rezultatem współpracy z Biblioteką Główną Uniwersytetu Szczecińskiego. Współpraca ta ma jednak historię znacznie dłuższą niż przygotowanie jednej ekspozycji. Gdy kształtowały się instytucjonalne podstawy uniwersyteckiej nauki prawa w Szczecinie, wraz z zakładami naukowymi tworzone także jej warsztat biblioteczny. Sercem Wydziału Prawa i Administracji jest Biblioteka im. Profesora Stanisława Czepity, budowana od samego początku istnienia naszego ośrodka. Umiłowanie nauki przez członków naszej społeczności mówi o uniwersytecie więcej niż niejedna uroczysta deklaracja. Nauka potrzebowała od początku ludzi, którzy badali i nauczali, oraz ludzi, którzy gromadzili, opracowywali i udostępniali książki potrzebne tej pracy.

Ta zależność pozostaje aktualna. Badacz potrzebuje źródła, zanim będzie mógł postawić wobec niego pytanie. Student potrzebuje dostępu do książki, zanim stanie się ona przedmiotem jego własnej pracy. Biblioteka z kolei najpełniej realizuje swoją akademicką rolę wtedy, gdy zgromadzone i chronione przez nią zbiory są czytane, badane, objaśniane oraz włączane do dydaktyki. W tej perspektywie Wydział i Biblioteka wykonują różne części tego samego uniwersyteckiego zadania. Codzienny wymiar tej współpracy łatwo przeoczyć właśnie dlatego, że stał się czymś naturalnym. Obejmuje współczesne piśmiennictwo potrzebne studentom i pracownikom, dostęp do źródeł oraz opiekę nad książkami, których historia liczy kilka stuleci. W pracy naukowej widoczne jest zwykle nazwisko autora. Za możliwością dotarcia do źródła stoi jednak także praca bibliotekarzy, pozyskanie książki, jej rozpoznanie, opisanie, zabezpieczenie i udostępnienie. *Fundamenta iuris* pozwoli tę pracę zobaczyć szczególnie wyraźnie. Wspólne przygotowanie wystawy i katalogu nadaje zgromadzonym starodrukowi nowe miejsce w życiu Uniwersytetu. Biblioteka je udostępnia i zapewnia im należytą opiekę. Prawnicy, historycy i badacze książki stawiają im pytania właściwe swoim dyscyplinom. Studenci oraz odwiedzający mogą zobaczyć rzeczywiste przedmioty, poprzez które przekazywano wiedzę o prawie z pokolenia na pokolenie. Zabytkowy zbiór biblioteczny staje się w ten sposób ponownie warsztatem naukowym i dydaktycznym.

Uniwersytecka nauka prawa rozwija się w Szczecinie od kilku dziesięcioleci, podczas gdy niektóre spośród zgromadzonych druków towarzyszą europejskiej kulturze prawnej od przeszło czterystu lat. To zestawienie skłania raczej do odpowiedzialności. Otrzymaliśmy rzeczy, wiedzę i instytucje wypracowane przez poprzedników. Naszym zadaniem jest je rzetelnie poznawać, rozsądnie wykorzystywać i przekazać dalej.

Dlatego na ręce Pana Dyrektora Biblioteki Głównej Uniwersytetu Szczecińskiego dr. hab. Radosława Skryckiego, prof. US składam podziękowania dla Pracowników Biblioteki.

W szczególności dziękuję Osobom, które podjęły trud wyboru, opracowania i przygotowania prezentowanych obiektów oraz wszystkim Autorom tekstów składających się na niniejszy katalog. Ich praca sprawiła, że księgi przechowywane na co dzień w zbiorach specjalnych mogą przemówić także do osób, które dotąd nie miały z nimi styczności. Niech katalog ten służy jako zaproszenie do dalszych badań nad dawnym prawem, dziejami książki prawniczej i kulturą prawną Pomorza. Jeżeli prowadzić będzie od oglądania zabytku do lektury źródła, od lektury do pytania, a od pytania do własnego namysłu i badań – dobrze spełni swoje zadanie.

dr hab. Ewelina Cała-Wacinkiewicz, prof. US
Dziekan Wydziału Prawa i Administracji US

IWONA SAGAN
O WYSTAWIE

O WYSTAWIE

Wystawa, której towarzyszy niniejszy katalog, jest wyrazem chęci włączenia się w Noc Bibliotek, ogólnopolską akcję zainicjowaną w 2015 roku przez Centrum Edukacji Obywatelskiej. Tegoroczna, już dwunasta edycja tego wydarzenia odbywa się pod hasłem „Biblioteka (się) sprawdza”.

Dla stosunkowo młodej placówki, jaką jest Biblioteka im. Profesora Stanisława Czepity, działająca przy Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Szczecińskiego, możliwość goszczenia wystawy prezentującej starodruki poświęcone literze prawa jest wydarzeniem szczególnym. Biblioteka została utworzona w 1982 roku na bazie księgozbioru Studium Administracyjnego Wyższej Szkoły Nauczycielskiej, a także darów innych bibliotek uniwersyteckich, rozmaitych instytucji prawnych oraz osób prywatnych. Obecnie jej zbiory liczą ponad 38 tysięcy woluminów. Na co dzień czytelnicy obcuja tu z literaturą prawniczą wydaną na przestrzeni

ostatnich 150 lat. Choć księgozbiór obejmuje wiele cennych publikacji, możliwość zaprezentowania dzieł z XVI, XVII i XVIII wieku stanowi wyjątkową okazję.

Prezentowane dzieła pochodzą ze zbiorów Biblioteki Głównej Uniwersytetu Szczecińskiego. Wśród kilkunastu starodruków przedstawionych na ekspozycji i opisanych w niniejszym katalogu uwagę zwracają te, które powstały z potrzeby porządkowania prawa, jak *Statuta Regni Poloniae* Jana Herburt czy cykl dzieł Bartłomieja Groickiego. Potrzeba ta pozostaje aktualna również dziś, a odpowiedzią na nią są między innymi systemy informacji prawnej.

Szczególne podziękowania niech zechce przyjąć Pani dr hab. Ewelina Cała-Wacinkiewicz, prof. US, Dziekan Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Szczecińskiego, za życzliwe przyjęcie wystawy oraz stworzenie możliwości jej prezentacji w murach Wydziału.

Mam nadzieję, że prezentowana wystawa stanie się dla odwiedzających okazją do spotkania z dawnymi dziełami prawniczymi, a jednocześnie przypomni, jak istotną rolę w zachowaniu tego dziedzictwa odgrywają biblioteki. Wierzę, że Biblioteka im. Profesora Stanisława Czepity

doskonale sprawdzi się w roli gospodarza tej wyjątkowej ekspozycji. Choć na co dzień pełni funkcję biblioteki naukowej, dziś stanie się miejscem spotkań z historią prawa i dialogu między dawnymi źródłami a współczesnym odbiorcą.

Iwona Sagan

Kierownik Biblioteki Wydziału Prawa i Administracji US

MICHAŁ GIERKE

FUNDAMENTA IURIS – WPROWADZENIE

FUNDAMENTA IURIS – WPROWADZENIE

Kolekcja starych druków Biblioteki Głównej Uniwersytetu Szczecińskiego liczy obecnie nieco ponad 220 pozycji inwentarzowych. Blisko jedną czwartą tej liczby stanowią publikacje poświęcone różnym aspektom prawa świeckiego i kościelnego wydane w polskich i zagranicznych oficynach do końca XVIII stulecia. W celu ekspozycji na wystawie *Fundamenta iuris*, której towarzyszy niniejszy katalog, wyselekcjonowano z tej grupy kilkanaście najcenniejszych i najciekawszych dzieł reprezentujących trzy wątki tematyczne.

Jeden z nich związany jest z kwestią kodyfikacji prawa – zarówno państwowego, jak miejskiego – w przedrozbiorowej Polsce. Drugi oscyluje wokół problematyki recepcji prawa rzymskiego we wczesnonowożytnej Europie. Trzeci wątek dotyczy zaś spraw regionalnych, ponieważ poświęcony został dziełu szczecińskiego prawnika i erudyty Georga Valentina Winthera – jego traktat stanowi interesujące świadectwo rozwoju kultury prawnej tzw. złotego wieku księstwa pomorskiego (XVI/XVII w.).

NAJSTARSZE DRUKI PRAWNICZE W JĘZYKU POLSKIM

Wyjątkowym *cimelium* – nie tylko w kontekście prezentowanej wystawy, ale także w skali zbiorów książkowych Biblioteki Głównej US – jest oprawiony w jednym woluminie cykl czterech dzieł Bartłomieja Groickiego (zm. 1605). Ów pochodzący z Rzeszowa preceptor i urzędnik krakowski,

absolwent Uniwersytetu Jagiellońskiego, specjalizował się w prawie municypalnym. W 1558 roku w stołecznej oficynie Łazarza Andrysowicza opublikował *Artykuły prawa majdeburskiego, które zowią Speculum Saxonum*. Dzieło to uznaje się za najstarszy tekst prawniczy wydrukowany w języku polskim.

W tym samym roku i w tym samym warsztacie wyszła jeszcze jego *Ustawa płacej u sądów w prawie majdeburskim*. Cykl domykają dwa utwory, mające na celu usprawnienie funkcjonowania miejskiego wymiaru sprawiedliwości, wydane w roku 1559: *Porządek sądów i spraw miejskich prawa majdeburskiego w Koronie Polskiej* oraz *Ten postępek sądów około karania na gardle*.

W *Artykułach i Porządku sądów* Groicki zebrał normy obowiązującego w Krakowie prawa miejskiego oraz stosowane tam przepisy postępowania sądowego. Kompilacje te powstały na podstawie kilku źródeł. Należały do nich zwłaszcza łacińskie przekłady Zwierciadła saskiego (*Speculum saxonum*) i Weichbildu magdeburskiego (*Ius municipale Magdeburgense*), przepisy dotyczące miast zawarte w Statucie Koronnym, a także – tam, gdzie utrwalone na piśmie przepisy miejskie były niewystarczające – prawo ziemskie i zwyczaje sądów krakowskich oraz prawo rzymskie i ustawy cesarskie. *Ten postępek* stanowi z kolei przełożony na polszczyznę wyciąg kilkudziesięciu artykułów tzw. *Caroliny* – kodeksu prawa karnego ogłoszonego w 1532 roku przez cesarza Karola V. *Ustawa płacej* jest zaś krakowską wykładnią prawa magdeburskiego w zakresie wysokości opłat sądowych,

opracowaną na podstawie taryfy zatwierdzonej w 1547 roku przez Zygmunta Starego.

Omówione dzieła zyskały dużą popularność, o czym świadczy nie tylko to, że w ciągu niespełna trzydziestu lat (1558/1559–1587) doczekały się co najmniej sześciu wydań w oficynie Łazarza Andrysowicza i jego sukcesorów, lecz przede wszystkim fakt, iż zapotrzebowanie rynku księgarskiego na teksty Groickiego poskutkowało również edycją nielegalną, która wyszła spod pras Stanisława Murmeliusa w 1560 roku w brzeskiej Drukarni Radziwiłłowskiej – właśnie to wydanie prezentowane jest w niniejszym katalogu. Nakład ten nie został opatrzonej ani miejscem wydania, ani nazwiskiem drukarza – ich identyfikacja, której dokonał Kazimierz Budzyk, była możliwa jedynie na podstawie skrupulatnej analizy typograficznej. Warto zauważyć, że edycja ta – inaczej niż wydania krakowskie – kuśla potencjalnych nabywców pięknie opracowanymi w drzeworycie stronami tytułowymi *Artykułów i Porządku sądów*. Miarą wyjątkowości tego wydania jest również to, że jego egzemplarze (o różnym stopniu kompletności) zachowały się do dzisiaj jedynie w kilku polskich bibliotekach.

W STRONĘ KODYFIKACJI PRAWA POLSKIEGO

Prezentowaną w niniejszym katalogu rzadkością bibliograficzną – wprawdzie już nie tak spektakularną jak brzeska edycja dzieł Groickiego – jest też pierwsze wydanie *Statuta Regni Poloniae* Jana Herburt (ok. 1524–1577), opublikowane

w 1563 roku we wspomnianej już krakowskiej oficynie Łazarza Andrysowicza (więcej na ten temat – zob. s. 29–37). Cechą wyróżniającą przechowywany w Bibliotece Głównej US egzemplarz *Statutów* jest łacińsko-polski rękopis

pomieszczony na trzech ostatnich stronicach woluminu. Choć autor tego manuskryptu pozostaje anonimowy, to sądząc po duktzie pisma, można przypuścić, że użytkował księgę prawdopodobnie jeszcze w XVI wieku. Wpisany przez niego tekst zawiera formuły przysięg kanclerza i podkanclerzego koronnych (*Iuramentum Cancelarii, Vicecancelarii Regni*), starosty malborskiego (*Iuramentum Margemburgensis Cap[itanaei]*), marszałka koronnego (*Iuramentum Marschalci Regni*) oraz podskarbiego koronnego (*Iuramentum Thesaurarii Regni*).

Pierwsze wydanie przygotowanej przez Jana Herburta kompilacji zestawiono z jej ostatnią edycją – wytłoczoną w 1756 roku na prasach lubelskiej oficyny Towarzystwa Jezusowego. Zasadniczy tekst dzieła opublikowano wówczas w niezmienionej formie – na marginaliach dodano jedynie odsyłacze do kart „pośredniej” edycji zamojskiej

z 1597 roku. W porównaniu z pierwodrukiem znacznie uszczuplono natomiast ramę wydawniczą, pozbawiając ją utworów poetyckich i drzeworytów. Należy jednak zaznaczyć, że w tym czasie dzieło Herburta znacząco straciło już na wartości użytkowej, ponieważ nieco ponad dwie dekady wcześniej rozpoczęto wydawanie monumentalnej serii *Volamina legum*. W jej sześciu tomach, opublikowanych w latach 1732–1739 w oficynie warszawskich pijarów, zebrano akty prawne o randze państwowej, począwszy od statutów Kazimierza Wielkiego z 1347 roku po uchwały podjęte na sejmie pacyfikacyjnym za panowania Augusta III w roku 1736 (więcej na ten temat – zob. s. 39–43). Ponadto w tomie I uwzględniono teksty dziesięciu źródeł „quae non extant scriptae” („które nie zachowały się w piśmie”), w tym m.in. prawa ogłoszone przez władców legendarnych – Lecha i Kraka.

DZIEDZICTWO JUSTYNIANA

W latach 528–534 na polecenie Justyniana I Wielkiego zespół kilkunastu jurystów podjął trud zgromadzenia, uporządkowania i ujednolicenia rozproszonych źródeł prawa obowiązującego w imperium. Efektem tych działań stała się wielka kompilacja, znana dziś jako *Corpus Iuris Civilis*, na którą złożyły się trzy zasadnicze części: *Institutiones* (*Instytucje*) – podręcznik o randze ustawowej przeznaczony dla „młodzieży łaknącej wiedzy prawniczej” („cupidae legum iuventuti”); *Digesta* (inaczej zwane *Pandektami*) – obszerny wybór fragmentów dzieł kilkudziesięciu klasycznych jurystów

rzymskich; *Codex* (*Kodeks*) – zbiór obejmujący obowiązujące podówczas konstytucje (ustawy) cesarskie podzielone na dwa naście ksiąg i 765 tytułów. Kompilacja ta była uzupełniana przez *Novellae* (*Nowele*), które zawierały ustawy wydawane już po promulgacji *Kodeksu*.

W kolejnych trzech stuleciach – szczególnie po utracie zachodnich prowincji i zaniku znajomości łaciny w Cesarstwie Bizantyńskim – dzieło to, a zwłaszcza *Digesta*, czyli jego najobszerniejsza część, wyszło zupełnie z użycia. Jego ponowne „odkrycie” – i zarazem odrodzenie zainteresowania

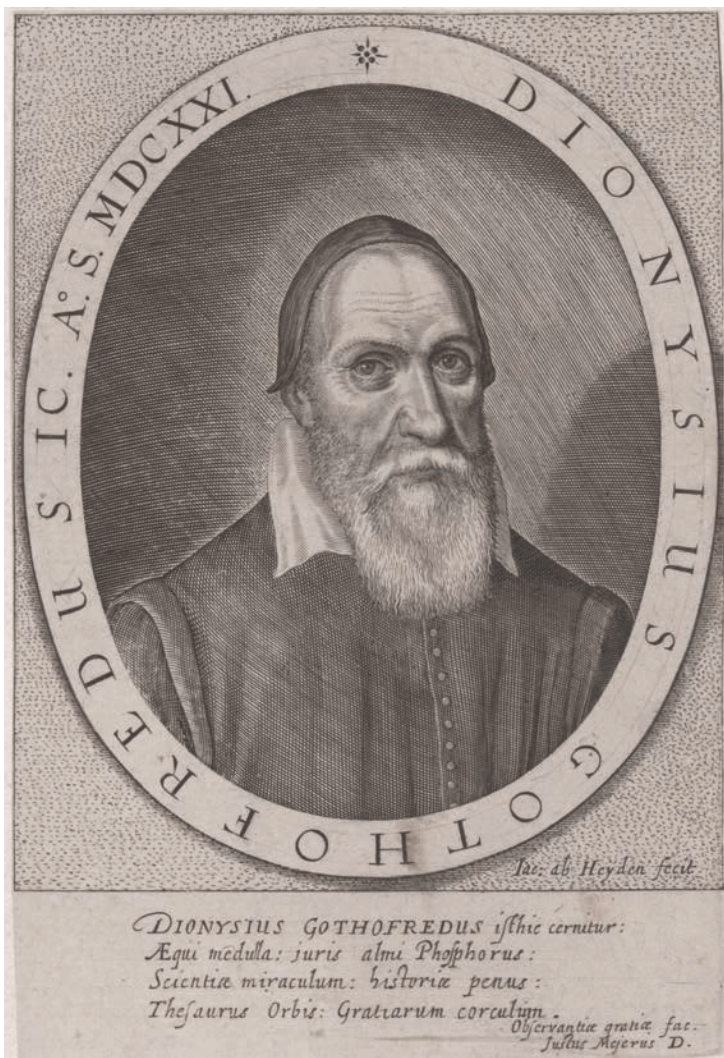
prawem rzymskim – nastąpiło dopiero w XI/XII wieku i wiązało się z aktywnością badaczy prawa zwanych glossatorami, którzy działali wówczas na północnowłoskich akademiach, zwłaszcza w Bolonii, Rawennie i Pawii. Za sprawą pracy tych uczonych, a także późniejszych komentatorów, skodyfikowane przez Justyniana prawo rzymskie stało się (obok prawa kanonicznego i rodzimego prawa zwyczajowego) fundamentem *iuris communis* – uniwersalnego systemu prawnego obowiązującego w średniowiecznej i wczesnonowoczesnej Europie.

Kamieniem milowym w akademickich dociekaniach nad prawem rzymskim stała się zaś wydana po raz pierwszy w 1583 roku edycja *Corpus Iuris Civilis* przygotowana i skomentowana przez Denysa Godefroya (Dionysius Gothofredus, 1549–1622), znanego francuskiego prawnika, profesora wszechnic w Genewie, Heidelbergu i Strasburgu. Dzieło to doczekało się wielu kolejnych wydań w następnych stuleciach, ponieważ stworzony przez tego uczonego aparat naukowy uchodził za niezwykle przydatną pomoc w interpretacji tekstu źródłowego. Świadectwem tej żywotności są prezentowane dwie XVIII-wieczne edycje tej księgi. Pierwsza z nich została wydana w 1705 roku w Lipsku i Frankfurcie nad Menem nakładem Johanna Friedricha Gleditscha i Friedricha Knocha. Druga – 15 lat później, również w Lipsku, nakładem spadkobierców Gleditscha, uzupełniona o liczne dodatki, takie jak chronologiczne zestawienie dziejów kodyfikacji zainicjowanej przez Justyniana Wielkiego. Na nieprzemijającą wartość użytkową dzieła Godefroya wyraziście wskazują zachowane w egzemplarzu

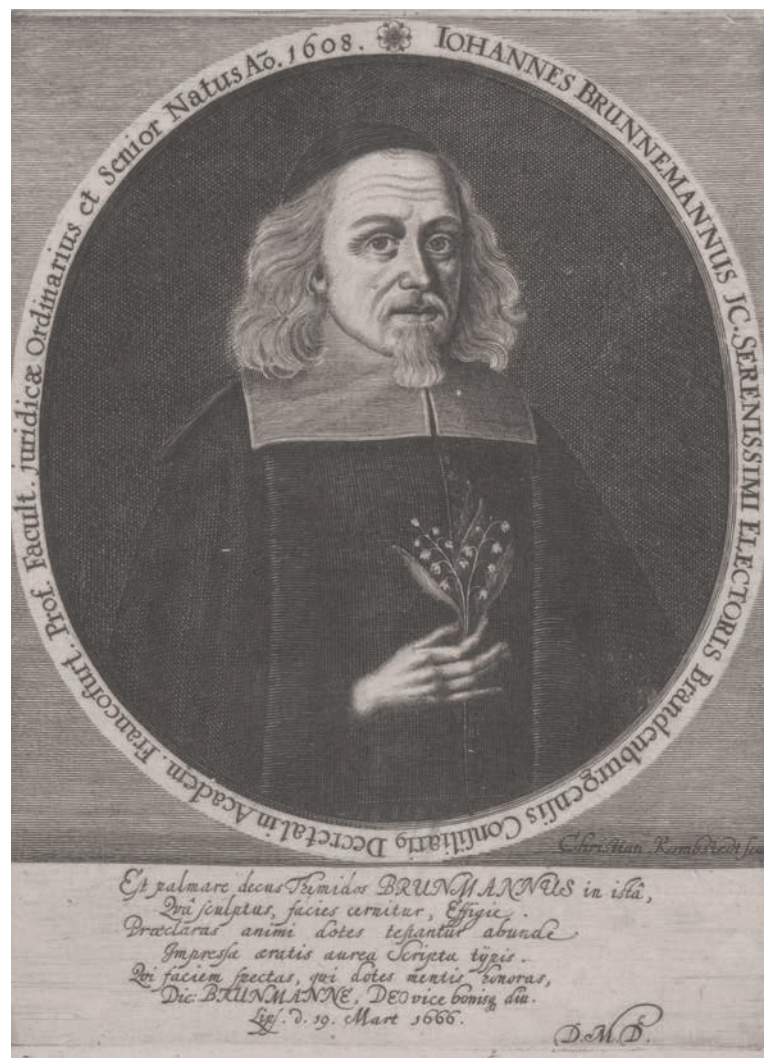
z 1705 roku liczne rękopiśmienne marginalia, które można datować na XVIII/XIX wiek.

Inny ważny etap recepcji prawa rzymskiego we wczesnonowoczesnej Europie jest związany z rozwijającym się w XVII–XVIII wieku – głównie w krajach niemieckich – nurtem jursprudencji zwanym *usus modernus pandectarum* („nowoczesne zastosowanie pandektów”). Jego celem było wypracowanie takiej metody interpretacji *Digestów* (*Pandektów*), która najlepiej odpowiadałaby potrzebom lokalnego sądownictwa. Konieczne zatem było stałe konfrontowanie starożytnego tekstu z rodzimymi zwyczajami, w tym zwłaszcza z nieobecnymi w kodyfikacji rzymskiej instytucjami prawa feudalnego. Jednym z najwybitniejszych przedstawicieli tego ruchu był Johann Brunnemann (1608–1672), profesor prawa frankfurckiej Viadriny, zwany marchijskim Papinianem, od 1664 roku pełniący również funkcję radcy elektora brandenburskiego Fryderyka Wilhelma. Jego wiekopomnym, wielokrotnie wznawianym dziełem był odpowiadający założeniom *usus moderni* komentarz do pięćdziesięciu ksiąg *Pandektów*, wydany po raz pierwszy w roku 1670.

Przedstawiana dwutomowa edycja tego monumentalnego dzieła – w opracowaniu redakcyjnym Samuela Stryka (1640–1710), innego uznanego przedstawiciela wspomnianego nurtu, który uzupełnił tekst na podstawie rękopisów pochodzących z pośmiertnej spuścizny Brunne-manna – wyszła spod pras drukarskich oficyny braci Cramerów w Genewie (na stronie tytułowej nazwanej z łacińska *Colonia Allobrogum*) w 1762 roku, a więc blisko sto lat po pierwszym wydaniu.

1. Portret Denysa Godefroya, miedzioryt, rys. Jacob van der Heyden, ryt. Justus Meijer, 1621. Ze zbiorów Rijksmuseum w Amsterdamie. Źródło reprodukcji: Wikimedia Commons, domena publiczna.

2. Portret Johanna Brunnemanna, miedzioryt, rys. Christian Romstet, ryt. monogramista MD, między 1665–1721. Ze zbiorów Rijksmuseum w Amsterdamie. Źródło reprodukcji: Wikimedia Commons, domena publiczna.

PARTHENIUS LITIGIOSUS, CZYLI GŁOS PRZECIWKO OPIESZAŁOŚCI PROCESU SĄDOWEGO

Warto zauważyć, że tematyka praktycznego usprawnienia działalności sądów zajmowała niemieckich jurystów już wcześniej, czego wyraźne ślady można znaleźć w twórczości, którą zostawił po sobie Georg (Jurga) Valentin Winther (1578–1623) – pochodzący z Trzebiatowa nad Regą doktor obojga praw, preceptor i radca książąt pomorskich, prowizor szczecińskiego Pedagogium Książęcego, a do tego obywatel i znakomity poeta. Obecnie uczony ten znany jest przede wszystkim jako autor *Pomeraniographii* – zachowanej fragmentarycznie w rękopisie, nieukończonej syntezy dziejów Pomorza, która miała stanowić komplementarną całość ze sławną mapą księstwa pomorskiego Eilharda Lubinusa i nad którą autor pracował do swej nagłej śmierci. Tymczasem w opublikowanym dorobku twórczym Winther posiada wiele interesujących, a niekiedy też intrygujących dzieł, zwłaszcza w obszarze poezji kunsztownej, wymagającej od wierszopisa niezwyklej inwencji twórczej. O tym, że pomorskiemu uczonemu nie brakowało pomysłowości, niech świadczą wywiedzione z jego prawdziwego nazwiska pseudonimy, którymi niekiedy podpisywał swe dzieła: Signore d’Inverno, Pater Wvja czy Ventura de Valentis.

Ostatnim z wymienionych pseudonimów opatrzone zostało najważniejsze dzieło prawnicze Winthera – wydany w 1613 roku *Parthenius Litigiosus Sive Discursus Politico-Juridicus in duos distributus libros*. Co więcej, na karcie tytułowej umieszczono prawdopodobnie sfingowane miejsce wydania (Verona), zmyślane miana nadano także adresatom

dedykacji, którymi w rzeczywistości byli książęta pomorscy. Powody tych zabiegów zostały wyjaśnione w drugim wydaniu książki, opublikowanym już po śmierci autora w 1628 roku. Mianowicie w dedykacji dla księcia Bogusława XIV, napisanej zapewne przez Paula Ledertza, wydawcę, a podpisanej przez małoletnie dzieci Winthera, znalazły się następujące słowa: „[nasz najukochańszy ojciec] obawiając się, że podjęta przez niego tematyka nie wszystkim przypadnie do gustu, a także że stylistyka książki nie jest dostatecznie dopracowana – co wynikało z licznych obowiązków dworskich i pośpiechu, w którym zwykle, niejako ukradkiem, musiał pracować – uległ własnej skromności i zamiast swojego nazwiska podał inne, podobnie zmienił też imię Waszej Książęcej Mości i Jego świętej pamięci braci, którym książeczkę tę dedykował”.

Z dzisiejszego punktu widzenia trudno powiedzieć, które konkretnie fragmenty traktatu mogły wzbudzić tak duże kontrowersje, że jego autor wolał pozostać anonimowy. Dzieło zostało zakomponowane w dwóch częściach (księgach). W pierwszej z nich, ujętej w szesnastu rozdziałach, Winther dokonał diagnozy przyczyn przewlekłości – i co za tym idzie, nadmiernej kosztochłonności – procesów sądowych, wskazując między innymi na niedostatki ludzkiej natury (i człowieczego umysłu), nieczuciowość adwokatów, prokuratorów i notariuszy czy biedę, ignorancję i pijaństwo. W części drugiej, złożonej z czternastu rozdziałów, autor przedstawił z kolei środki zaradcze, które mogłyby skrócić

zbyttnio przeciągane postępowania – znalazł się wśród nich m.in. zakaz nadmiernego przytaczania przepisów i autorytetów prawnych podczas procesu, przy czym sędzia miałby możliwość natychmiastowego ukarania adwokata łamiącego tę regułę. Warto dodać, że Winther zinkrustował swój tekst licznymi cytatami i odniesieniami nie tylko do literatury prawniczej, ale także do dzieł filozofów, historyków i myślicieli politycznych; przytoczył również wiele przysłów włoskich, francuskich i niemieckich, nie dla popisu językowego – jak tłumaczył we wstępie – lecz aby sprawić przyjemność czytelnikowi. Dzieło zostało ponadto zaopatrzone w tabele obrazujące dyspozycję treści, spis cytowanych autorów oraz indeks rzeczowo-pojęciowy.

Wspomniana już druga edycja *Partheniusa*, oznaczona faktycznym nazwiskiem autora i miejscem wydania (Strasburg 1628), została uzupełniona o zachowany w rękopiśmie materiał, nad którym autor pracował aż do śmierci. Choć objętość książki znacząco się zwiększyła (o około 25 procent), nie wpłynęło to na układ treści, który pozostał niezmienny (dwie części zawierające odpowiednio 16 i 14 rozdziałów).

3. Portret Georga Valentina Winthera, olej na płótnie, artysta nieznan, ok. 1618. Ze zbiorów Muzeum Narodowego w Szczecinie. Źródło reprodukcji: https://wmuzeach.pl/wszystkie-obiekty/g0A2UJumCeWGfiAYu2Nh_portret-jurgi-valentina-winthera-portret-meski; licencja: CC BY 4.0, <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

DAWNI WŁAŚCICIELE I UŻYTKOWNICY

Znajdujący się w zasobach Biblioteki Głównej US egzemplarz omówionego właśnie drugiego wydania dzieła Winthera był intensywnie użytkowany w XVII wieku, na co wskazują liczne rękopiśmienne marginalia o charakterystycznym dla tego stulecia duktie. Ich autor – i zapewne także posiadacz książki – pozostaje jednakże anonimowy. Nieco więcej można natomiast powiedzieć o późniejszych właścicielach woluminu. Jednym z nich był szwedzki szlachcic, oficer i dyplomata Germund Ludvig Cederhielm (1755–1841); kolejnym zaś – Christian Hammer (1818–1905), norwesko-szwedzki jubiler, kolekcjoner dzieł sztuki i posiadacz ogromnej prywatnej biblioteki. O takiej proveniencji świadczy wklejony do książki ekslibris Hammera oraz dane zawarte w katalogu jego zbiorów, w którym wskazano, że książka należała wcześniej do kolekcji Cederhielma. Z kolei drugi egzemplarz Wintherowego dzieła zawiera ekslibris Leonarda de Gou (1916–2000), holenderskiego prawnika o szerokich zainteresowaniach humanistycznych.

Do kolekcji prywatnych należały też niektóre egzemplarze serii *Volumina legum*, o czym informują dokonane w nich zapiski proveniencyjne: tom II należał niegdyś do niejakiego Stanisława Podkowińskiego, tom III został ofiarowany w 1781 roku magistrowi Jakubowi Kulczyckiemu z Belza przez magistra Michała Wieniawskiego z Mogilnicy, tom V przeszedł zaś przez ręce niejakiego Józefa Brzozowskiego.

Co najmniej dwóch posiadaczy miał z kolei egzemplarz *Corpus Iuris Civilis* z 1720 roku – jednym z nich był niejaki St. Starowieyski, być może tożsamy z doktorem obojga praw i działaczem politycznym Stanisławem Janem Starowieyskim (1866–1926).

Interesująca wydaje się historia klocka introligatorskiego zawierającego dzieła Bartłomieja Groickiego. Na odwrocie ostatniej karty pierwszej części pomieszczonego w nim *Porządku sądów* znalazła się sporządzona w 1671 roku zapiska związana z działalnością sądu wójtowskiego w Kutnie. Można więc zasadnie przypuszczać, że wolumin ten co najmniej od tego czasu – a zapewne już znacznie wcześniej – był wykorzystywany przez organy municypalne tego miasta. Dopiero w 1779 roku został sprzedany – w obecności prokonsula (burmistrza) Antoniego Rychowieckiego, adwokata (wójta) Józefa Przanowskiego, ławnika Józefa Smektowicza oraz instygatora Baltazara Szafrąńskiego – o czym informuje wszyta na początku woluminu karta z zapiską empcyjną. Nazwisko nabywcy nie zostało niestety ujawnione.

„Urzędową” historię ma również prezentowany egzemplarz komentarzy Brunnemanna, który został oznaczony pieczęcią biblioteki Sądu Apelacyjnego (*Oberlandesgericht*) we Wrocławiu. Do podręcznego księgozbioru bliżej nieznanej instytucji należał też zapewne egzemplarz IV tomu

serii *Volumina legum*, ponieważ między jego stronicami zachowała się luźna kartka, na której spisano zeznanie syndyka Synagogi Nowomiejskiej (w Rzeszowie?), datowane na 22 III 1748, dotyczące sporu zaistniałego pomiędzy katolickimi i żydowskimi rzeźnikami.

Niektóre z prezentowanych książek należały kiedyś do zbiorów innych bibliotek publicznych i akademickich, z których zostały wyłączone jako egzemplarze zbędne. Świadczą o tym skasowane pieczętki Biblioteki Publicznej

im. H. Łopacińskiego w Lublinie (*Volumina legum*, t. V) oraz Biblioteki Uniwersytetu Lubelskiego (*Volumina legum*, t. VI; obecnie to Katolicki Uniwersytet Lubelski). Nieznana jest natomiast obecnie droga, którą przebył egzemplarz Herburtowych *Statutów* w edycji z roku 1756 roku – wiadomo tylko, o czym informuje pieczętka na stronie tytułowej, że należał niegdyś do zbiorów Biblioteki Wilanowskiej, rodowej księżnicy Potockich, a następnie Branickich, która w 1932 roku została ofiarowana państwu polskiemu.

dr Michał Gierke
Biblioteka Główna US

DAWID MIKOŁAJ MOCIO

JANA HERBURTA
STATUTA REGNI POLONIAE
IN ORDINEM ALPHABETI DIGESTA

JANA HERBURTA *STATUTA REGNI POLONIAE* *IN ORDINEM ALPHABETI DIGESTA*

Z rodem Herburtów zetknąłem się i wszedł on w orbitę moich zainteresowań – bardzo oględnie, co prawda – blisko dekadę temu. Wiązało się to z pasją genealoga, która dopadła mnie w życiu dość wcześnie. I nie chodziło bynajmniej o poszukiwanie w tym zacnym rodzie swoich antenatów. Łącząc fragmentaryczne fakty i dowody poszlakowe z intuicją (potwierdzoną po latach badaniami genetycznymi), przypuszczałem, że moi przodkowie przybyli w podobnym czasie, co Herburtowie, do regionu tzw. klucza dobromińskiego na Rusi Czerwonej, gdzieś do źródeł rzeki Wiar. Herburtowie – z Moraw, a wcześniej jeszcze z Fülme nad Wezerą w Westfalii; moi przodkowie – z południa, z regionu Koszyc i Humennego, a wcześniej jeszcze z najszerzej pojętej Panonii. Ciekawiło mnie, czy przypadkiem moi przodkowie nie byli osadnikami w ziemiach, które od Władysława Opolczyka otrzymali Herburtowie.

Kiedy zaproponowano mi napisanie tego krótkiego tekstu i przedstawiono kilka zabytków, które mógłbym wziąć pod

rozważę, i kiedy tylko usłyszałem miano Jana Herburt – uznałem, że jest to doskonała sposobność, aby wrócić w rodzinne strony. Ja sam, mój ojciec, dziadek – i zapewne przedstawiciele jeszcze kilku pokoleń – uczyliśmy się pływać w Wiarze. Wracam zatem dosłownie i w przenośni – do źródła.

Źródłosłowem nazwy rodu Herburtów jest imię Herbord. Jest to imię złożone; część *her-* bierze się od germańskiego *harjaz* – walka (w PIE **koro-s*, **koro-s* – wojna, wojownicy), *-bord*, *-berht* to tyle co jasny (w PIE **bherǵ-*, **bherǵ-* – jaśniejący, jasny, biały) – a zatem Herbord to ten, który jaśniej, słynie walką.

Eponimem rodu był Herbord, pochodzący z „Welme”, które można identyfikować z Fülme w Nadrenii Północnej-Westfalii (obecnie jest to część miasta Porta Westfalica), stolnik Brunona z Schauenburga. Kiedy w 1245 roku na soborze w Lyonie Brunon został powołany na biskupa opawskiego Olomuńca, w kolejnym roku zabrał tam ze sobą

zaufanych ludzi, wśród których w roku 1249 możemy spotkać właśnie Herborda.

Służba przy ambitnym i wpływowym biskupie – był bowiem Brunon m.in. doradcą królów czeskich Wacława I i Przemysła Ottokara II – okazała się w wymierny sposób intratna. Już w 1255 roku stolnik-rycerz Herbord, obok kilku wsi, otrzymał połowę zamku „Wlmsten”, a od 1261 roku występował w dokumentach jako „von Vvlmsteyn”. Chodzi o czeski Fulštejn (niem. Füllstein, pol. Felsztyn), dzisiejszy Bohušov w kraju morawsko-śląskim, nad rzeką Osobłogą, lewobrzeżnym dopływem Odry. Nazwa zamku powstała jako nawiązanie do gniazda rodowego w westfalskim Welme/Fülme. Od tej pory zamek Felsztyn, który jeszcze za życia seniora stał się w całości własnością rodu, pozostawał centrum, wokół którego toczyły się losy opawskiej gałęzi rodziny. Zamek przetrwał w rękach Füllsteinów do roku 1575 – został zniszczony przez Szwedów w czasie odwrotu, w końcowej fazie wojny trzydziestoletniej. Do dziś można oglądać jego ruiny.

Herbord zostawił po sobie ośmiu synów. Kolejne sto lat to okres pomnażania majątku przez ród von Füllstein na Morawach, Śląsku i w Polsce – dzięki nadaniom, handlowi posiadłościami, uzyskiwaniu świeckich i duchownych urzędów.

Niezwyczajnie ważnym, a dla nas kluczowym momentem historii jest pojawienie się na arenie dziejów księcia Władysława Opolczyka (ok. 1326–1401). Książę ów, związany politycznie z dworem Ludwika Węgierskiego, szybko

awansując, doszedł do godności palatyna, najważniejszego bodaj urzędnika po królu – z rozległą władzą sądowniczą i niemalymi dochodami. Po śmierci Kazimierza Wielkiego (1370) Władysław przyczynił się do obalenia testamentu królewskiego (dającego prawo do sukcesji Każkowi IV Słupskiemu z dynastii Gryfitów) i wyegzekwowania zawartego za życia Kazimierza „paktu o przeżycie”, co z kolei umożliwiło objęcie polskiego tronu Ludwikowi Węgierskiemu. W nagrodę otrzymał Władysław nadania w postaci lenn na ziemiach królestwa polskiego, a gdy w 1372 roku stracił urząd palatyna, król Ludwik uczynił go namiestnikiem Rusi Halickiej. Była to ziemia w większości niezagospodarowana, wyludniona, narażona na najazdy tatarskie. Książę śląski podjął wysiłek jej kolonizacji.

23 listopada 1374 w Sanoku Władysław Opolczyk wystawił dokument nadania braciom Herbordowi i Frydruszowi dziewięciu wsi w ziemi przemyskiej, pozwolenie na lokację miasta i wzniesienia w nim zamku. W ten sposób pierwsi Füllsteinowie (do Herborda i Frydrusza niedługo później dołączył brat Mikłasz), a w zasadzie już Herburtowie, osiedli w Rusi Czerwonej. W roku 1380 lokowali na prawie magdeburskim miasto, które nazywali Felsztyn (dziś Skeliwka, ukr. Скели́вка, w obwodzie lwowskim, rejonie samborskim) na cześć swej pierwotnej westfalskiej, a także opawskiej siedziby. Podobnie jak to miało miejsce w kraju morawsko-śląskim, tak i tutaj, mając względną autonomię, rozwijali wsie, ściągali z Moraw wyspecjalizowanych osadników, handlowali ziemią i piegli się ku urządowi świeckim i duchownym.

Niemal dokładnie 150 lat po przybyciu Herburtów do ziemi halickiej, tj. po roku 1524, w ruskim Felsztynie przyjechał na świat Jan Herburt. Jego ojciec, również Jan, herbu Herburt, był podkomorzym przemyskim. Jego matką – Jadwigą, córką Piotra Chwała z Rozłowa, dziedzica na Pełniatyczach. Miał Jan Herburt jeszcze siostrę Barbarę oraz czterech braci – Stanisława, Marcina, Walentego i Mikołaja. Barbara została żoną magnata Piotra Kmity, wojewody krakowskiego i marszałka wielkiego koronnego, a po jego śmierci jej mężem został Andrzej, hrabia z Górki, kasztelan międzyrzecki. Najstarszy z braci, Stanisław, po śmierci ojca przejął urząd podkomorzego przemyskiego, a później kasztelana lwowskiego. Młodszy brat Marcin był dworzaninem króla Zygmunta Augusta, słynął z kunsztu rycerskiego, imponował zręcznością i odwagą w turniejach, był marszałkiem sejmików województwa ruskiego, kasztelanem lwowskim i przemyskim, starostą samborskim i drohobyckim. Trzeci brat, Walenty, był kanonikiem krakowskim, następnie biskupem przemyskim, a także posłem Królestwa Polskiego na soborze trydenckim. Najmłodszy z braci, Mikołaj, był kasztelanem halickim, przemyskim, a w końcu starostą lwowskim. Na tym przykładzie, jednego tylko pokolenia, jednej jedynie gałęzi rodziny Herburtów, można stwierdzić, jak niepośledni był to ród.

1. Portret Jana Herburt, tempera na desce, autor nieznan, między 1550–1580. Ze zbiorów Muzeum Narodowego w Krakowie. Źródło reprodukcji: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Jan Herburt naukę swą zaczynał w Akademii Krakowskiej, został absolwentem powołanej w 1491 roku Katedry Reguł i Prawa. Następnie został przez rodzinę wysłany, wraz z bratem Walentym, do Belgii, by studiować nauki humanistyczne i filozofię na Katolickim Uniwersytecie Lowańskim. Poświęcił czas także na podróże i odwiedzenie znaczniejszych akademii niemieckich i francuskich. Gdy powrócił do ojczyzny, jego wykształcenie było tak imponujące, że wywarło wrażenie na samym królu Zygmuncie Auguście, który w niedługim czasie uczynił Jana swoim sekretarzem.

W służbie państwa Herburt zapisał się jako wytrawny i zaufany dyplomata. Po śmierci Zygmunta Augusta posłował do Francji po nowo wybranego króla Henryka Walezego. 10 września 1573 w katedrze Notre-Dame, w obecności króla Francji Karola IX, posłów cudzoziemskich, rodziny i dworu, osobiście odczytywał *pacta conventa*, które Henryk Walezy zaprzysiął. 13 września Herburt odczytał królowi akt elekcji. Uroczystość tę zakończyła wielka uczta wydana przez francuskiego króla w Luwrze na cześć polskich posłów.

Po krótkim i nieudanym panowaniu Walezego, zakończonym jego ucieczką z Polski, 26 maja 1575 sejm w Stężycy ogłosił bezkrólewie. Herburt, wbrew zakazowi, który nie pozwalał urzędnikom z Rusi wskazywać Habsburgów jako kandydatów na tron, wspierał Maksymiliana II, twierdząc, iż państwo nie może pozbawić obywatela wolności zdania. Kiedy jednak stronnictwo Maksymiliana chciało

przekupstwem, czy też zbrojnie, wymóc jego koronację, Herburt zaprotestował stanowczo, uważając takie postępowanie za podłe i nieczne.

Po turbulencjach w czasie sejmu elekcyjnego 1575 roku, po którym koronę miał ostatecznie otrzymać Stefan Batory, Herburt wraz z braćmi, w pełnym poszanowaniu woli większości, witał osobiście nowego króla w czasie jego podróży do Krakowa.

Chociaż nie był Herburt stronnikiem Batorego, ten jednak nie omieszkiał korzystać z jego talentów – mając na uwadze dotychczasowe zasługi dla dobra kraju, powierzał mu ważne dla Rzeczypospolitej zadania, zarówno w sprawach wewnętrznych, jak też międzynarodowych. Jednym z pierwszych wyzwań dla nowego władcy była kwestia wojny z Rosją, gdyż zaprzysięgając *pacta conventa*, zobowiązał się m.in. odebrać zagrabione przez Moskwę Inflanty. Aby jednak nie ryzykować konfliktu interesów, król musiał ułożyć się w tej sprawie z królestwem Szwecji. Dlatego 1 maja 1576 roku Jan Herburt stanął z poselstwem w Sztokholmie, przed obliczem króla Jana III Wazy, z życzeniem zgody i jednomyślności.

Wyprawa do Szwecji była jedną z ostatnich misji powierzonych Janowi Herburtowi, umarł bowiem w listopadzie 1577 roku w Felsztynie. Z żoną swą, Katarzyną Drohojowską herbu Korczak, miał sześcioro dzieci. Trzy córki: Jadwigę, Barbarę i Elżbietę; oraz trzech synów: Jana Szczęsnego, Kaspara Szymona i Krzysztofa. Krzysztof zmarł w dzieciństwie, Jan Szczęsny został rotmistrzem i sekretarzem królewskim, a także założycielem drukarni

w Dobromilu, natomiast Kasper Szymon został kanonikiem krakowskim.

Publikacje, które zostawił po sobie Jan Herburt, to m.in. napisane w obronie wiary i przeciw ruchom heretyckim łacińsko-polskie dzieło *Locorum de fide communium latino-polonorum liber I / Głównych o wierze artykułów po polsku i po łacinie pisanych księgi I* (Kraków 1569), a także skrót kroniki Polski Marcina Kromera zatytułowany *Chronica sive historiae Poloniae compendiosa [...] descriptio* (Bazylea 1571).

Opus magnum Herburta pozostają jednak zbiory praw: *Statuta Regni Poloniae* (1563) oraz *Statuta i przywileje koronne* (1570). Były one odpowiedzią na potrzebę kodyfikacji prawa, które przez całe XV stulecie opierało się jeszcze w głównej mierze na prawie zwyczajowym, spisywanym co najwyżej lokalnie, jak w kompilacji *Consuetudines terrae Cracoviensis (Zwyczaję ziemi krakowskiej)*. Zbiory te były jednak niekompletne, co znacząco utrudniało poznanie, naukę i stosowanie ujętego w nich prawa. Dopiero wiek XVI przyniósł pierwsze próby opracowania pełnych zbiorów. Był wśród nich słynny *Statut Łaskiego* (1506), skupiająca się na kodyfikacji procesu sądowego *Formula processus* (1523), *Correctura Iurium*, zwana *Korekturą Taszyckiego* (1532), czy wreszcie *Leges seu statuta ac privilegia Regni Poloniae* (1553) Jakuba Przyluskiego. Ostatnie z wymienionych dzieł, autorstwa wybitnego humanisty, nie uzyskało ostatecznie aprobaty sejmiku oraz króla Zygmunta Augusta – ze względu na zbyt uczony charakter, który sprawiał, że tekst ten przypominał raczej encyklopedię wiedzy o prawie niż wygodny w użytkowaniu kodeks.

Po wielu spotkaniach, także towarzyskich, z Janem Ocieskim (1501–1563), kanclerzem wielkim koronnym, na których dyskutowano kwestię potrzeby stworzenia zbioru praw, Jan Herburt podjął się ułożenia go w poręcznej, alfabetycznej formie. W ten sposób powstały *Statuta Regni Poloniae in ordinem alphabeti digesta*. Zawierają one – jak podsumował Wacław Uruszczak – „(...) prawo polskie stanowiące (statuty, przywileje generalne, konstytucje sejmowe), a także przejęte od Przyluskiego normy zwyczajowe w układzie rzeczowym, w porządku alfabetycznym. Rozpoczynają je teksty ustawowe dotyczące apelacji”.

Publikację otwiera karta tytułowa, na której umieszczono dwa drzeworyty – herb Królestwa Polskiego i portret Zygmunta Augusta (karta ta niestety nie zachowała się w prezentowanym egzemplarzu dzieła). Po nich następuje dedykacja dla króla Zygmunta Augusta, w której Herburt tłumaczy potrzebę kodyfikacji prawa polskiego, tak by jego przepisy nie były rozproszone i sprzeczne. Powołuje się przy tym na głosy szlachty, która od dawna domaga się klarownego źródła praw, a których to głosów król w swojej trosce o dobro Rzeczypospolitej z pewnością nie zlekceważy. Na koniec autor pokornie dedykuje swoje dzieło królowi jako patronowi i twórcy praw, wyrażając nadzieję, że Zygmunt August łaskawie je przyjmie i dzięki niemu Rzeczypospolita zyska jasne, uporządkowane prawo.

Za dedykacją pomieszczono list polecający wspomnianego Jana Ocieskiego. Kanclerz bardzo przychylnie odniósł się w nim do zadania, którego podjął się

Jan Herburt, życząc mu pozytywnego ukończenia tego niełatwego przedsięwzięcia.

Kolejnym z elementów wstępu jest przedmowa Jana Herburt do czytelnika. W tekście tym autor po raz kolejny wyraził wdzięczność Janowi Ocieskiemu za wsparcie i aprobatę. Wyjaśnił także powody podjęcia trudu uporządkowania i upowszechnienia polskich praw – znać je bowiem powinien każdy, kto chce być pożytecznym obywatelem Rzeczypospolitej; kto zaś ich nie zna, naraża się na błędy i zaniedbuje dobro publiczne. Autor prosi też o przychylne przyjęcie jego dzieła, a także o informację, gdyby któraś jego część mogła zostać udoskonalona.

Dalej Herburt wyjaśnia sposób korzystania z jego pracy. W tekście głównym podano w kolejności alfabetycznej treści ustaw, na marginesach oznaczono natomiast rok uchwalenia danego aktu oraz odsyłacze do źródeł z podaniem konkretnych kart (*folio*) w cytowanym statucie.

Część wstępną dzieła zamyka karta, na której wydrukowano m.in. krótki poetycki panegiryk ku czci Herburt autorstwa jezuitę Benedykta Herbesta oraz drzeworyt przedstawiający orla zygmuntońskiego (karta ta niestety nie zachowała się w prezentowanym egzemplarzu dzieła).

W ramie wydawniczej dzieła znalazły się też trzy wiersze łacińskie, pióra Grzegorza z Sambora (1523–1573), umieszczone po zasadniczej części publikacji, stanowiąc niejako uroczyste podsumowanie dzieła. Dwa z nich to stemmaty na orla zygmuntońskiego, który został w tym

miejsku ponownie przedstawiony w formie drzeworytowej grafiki. Trzeci utwór to liczący przeszło trzysta wersów panegiryk na cześć Jana Herburt napisany w dystychu elegijnym. Jego autor odwołuje się do dziejów Polski, aby w podsumowaniu sławić dzieło uporządkowania prawa. Książkę zamyka alfabetyczny indeks zamieszczonych haseł oraz errata.

Drugim z dzieł Herburt, mających pełnić funkcję zbioru praw, były *Statuta i przywileje koronne na język polski przełożone, nowym porządkiem zebrane i spisane*. Było to wykonane przez Herburt tłumaczenie tekstów aktów prawnych z łaciny na polszczyznę. Wydane drukiem w 1570 roku nie uzyskało jednak urzędowej akceptacji, gdyż – jak spostrzegł Klemens Dzieduszycki – „niektóre ustawy są w niem opuszczone, inne dodane”. Publikacja otrzymała mimo to *auctoritas fori*, co przełożyło się na możliwość stosowania go przez sądy.

Przywołany biograf Jana Herburt, Klemens Dzieduszycki, tak opisuje jego przymioty: „Herburt przede wszystkim przedstawia się nam jako jeden ze znakomitszych ówczesnych prawników, nie tylko przez napisanie i przez umiejętne ułożenie statutów, lecz i z tego powodu, że występuje przy każdej sposobności z wiadomościami prawnymi, tak w obradach sejmowych, jako też w radach które udzielał polskim królom. Nie występował on zaś nigdy w celu popisania się swoimi wiadomościami, lecz zawsze wtedy tylko, gdy była tego potrzeba (...) Charakter Herburt, jakkolwiek z natury łagodny, odznaczał się przedewszystkiem

energiją i stanowczością, a najpiękniejszą jego stroną jest niezawodnie szlachetność, objawiająca się w ciągu całego jego życia. Jeżeli nie odznaczył się wybitnymi zdolnościami, to jednak był on w swoim czasie dla Polski pożytecznym, dla swojego pięknego zapалу, w ujmowaniu się przy każdej sposobności

za słuszością. Mając przedewszystkiem na oku dobro Rzeczypospolitej, szedł zawsze, o ile mógł, zdaniem większości szlachty, uważając to zdanie za święte i nienaruszone. W ważnych jednakowoż sprawach, nie uważał nigdy na zdanie innych, jeżeli w głębi swego przekonania wyrobił sobie inne”.

Dawid Mikołaj Mocio
Biblioteka Wydziału Prawa i Administracji US

MAREK TKACZUK

KONSTYTUCJE SEJMOWE W SYSTEMIE
ŹRÓDEŁ PRAWA STANOWIONEGO
W DAWNEJ RZECZPOSPOLITEJ

KONSTYTUCJE SEJMOWE W SYSTEMIE ŹRÓDEŁ PRAWA STANOWIONEGO W DAWNEJ RZECZPOSPOLITEJ

Ustrój państwa polskiego w formie Rzeczypospolitej pojawił się w 1454 roku, na mocy statutu nieszawskiego, w którym król zobowiązał się, że nie będzie stanowił żadnych nowych praw „bez zgody powszechnej”, uzyskanej na zjazdach szlacheckich, zbierających się w poszczególnych ziemiach królestwa. W celu usprawnienia procesu prawodawczego szlachta danej ziemi poczęła wysyłać swoich posłów na sejm ogólnopaństwowy, który na podstawie przywileju radomskiego z 1505 roku, zwanego konstytucją *nihil novi*, uzyskał pełną kompetencję ustawodawczą w ramach ustanowionego podziału władz.

System prawny dawnej Rzeczypospolitej tworzyło prawo zwyczajowe i prawo stanowione. Do momentu dokonania rozdzielenia władz jedynie panujący mógł stanowić prawo o ustawowym charakterze, w formie przywilejów czy statutów. Po 1505 roku formy prawodawstwa stanowionego rozkwitły. Obok źródeł prawa o charakterze

zasadniczym, fundamentalnym, współcześnie określanych jako konstytucje państwa, jak np. Artykuły henrykowskie z 1573 roku czy Ustawa Rządowa z 3 maja 1791 roku, stanowiono także ustawy zwykłe, ówczesnie zwane konstytucjami sejmowymi. W systemie prawa obwijały także m.in. konstytucje sejmików konfederacji, uchwały sejmików szlacheckich, układy hetmańskie czy wewnętrzne prawodawstwo królewskie. Stanowienie prawa ustawowego w Rzeczypospolitej, funkcjonującej w oparciu o podział władz, było procesem skomplikowanym, gdyż wymagało współdziałania i politycznego porozumienia odrębnych organów władzy państwowej.

W I Rzeczypospolitej proces stanowienia powszechnie obowiązującego prawa w formie konstytucji sejmowych był porównywalny do dzisiejszych rozwiązań ustrojowych. Władzę ustawodawczą sprawował sejm, w skład którego wchodziły tzw. trzy stany sejmujące: król, senat i izba poselska.

Stanowienie konstytucji sejmowych było związane z procesem wyborczym do Izby Poselskiej. Zgodnie z przepisami Artykułów henrykowskich z 1573 roku, król raz na dwa lata miał obowiązek zwołać sejm na sześciotygodniową sesję zwyczajną. Legaci królewscy wzywali szlachtę, by stawiała się na sejm, za pośrednictwem swych posłów wybranych na sejmikach przedsejmowych. Od 1569 roku na stałe miejsce obradowania sejmku przyjęto Warszawę. W 1673 roku uzgodniono, że co trzeci sejm będzie się zbierał w Grodnie, mieście Wielkiego Księstwa Litewskiego najbliższym położonym ziem koronnych, co wzmocnić miało Rzeczpospolitą Obojga Narodów. Legacja królewska była także jedną z form inicjatywy ustawodawczej, gdyż w tej instrukcji panujący określał propozycje prawodawcze. Inną formą inicjatywy ustawodawczej były sejmikowe instrukcje poselskie, zawierające elementy inicjatywne, czy też propozycje poselskie formułowane już w trakcie obrad sejmku.

Obrady sejmku inaugurowała msza święta, a następnie wspólna sesja stanów sejmujących, na której król, po powitaniu zebranych, przedstawiał program prawodawczy, po którym posłowie udawali się na odrębne obrady. W trakcie obrad sejmku organizowano deputacje (komisje), które formułowały treść poszczególnych aktów prawnych.

Uchwały podjęte w izbie poselskiej, dotyczące projektów ustawodawczych, nad którymi debatowano, wymagały osiągnięcia jednomyślności. Stanowisko posłów nie kończyło procesu ustawodawczego, gdyż jednomyślny musiał być cały

sejm, w drodze konkluzji. Jednomyślność izby poselskiej, senatu i króla, pozwalała przyjąć konstytucję sejmową.

Konstytucja sejmowa stawała się obowiązującym prawem po jej opublikowaniu. W celu uzyskania ostatecznego tekstu, podlegającego publikacji, konieczne było poddanie go „ucieraniu”. Po ostatecznej redakcji konstytucję sankcjonowano poprzez jej odczytanie, podpisanie i opieczętowanie przez kanclerza i przedstawicieli sejmku. Publikacja dokonywała się w formie tzw. oblaty, czyli wpisu do księgi urzędowej, prowadzonej przez urząd grodzki właściwy dla miejsca obrad. Konstytucję sejmową ogłaszano również drukiem. Wydrukowane egzemplarze kancelaria królewska rozsyłała po województwach i ziemiach Rzeczypospolitej, gdzie dalej na różne sposoby upowszechniano tekst obowiązującego prawa.

Rozległy, lecz rozproszony dorobek ustawodawczy sejmku dawnej Rzeczypospolitej wymagał uporządkowania. Jednym z conceptów zmierzających do unowocześnienia funkcjonowania ustroju państwa było stworzenie funkcjonalnego zbioru obowiązującego prawa. Impuls dla realizacji tego zadania, ważnego z punktu widzenia interesów publicznych, wyszedł od biskupa Józefa Jędrzeja Załuskiego. Ksiądz Stanisław Konarski, członek Zakonu Pijarów, wykorzystując zakonne wsparcie organizacyjne i publiczne fundusze, dokonał w latach 1732–1739 opracowania i wydania sześciu tomów zbioru obowiązującego w Rzeczypospolitej prawa pod tytułem: *Prawa, konstytucje i przywileje Królestwa Polskiego i Wielkiego Księstwa Litewskiego i wszystkich Prowincji*

należących: Na Walnych Sejmach Koronnych. Od Sejmu Wiślickiego Roku Pańskiego 1347. Aż do ostatniego Sejmu uchwalone (uwspółcześnione brzmienie tytułu). Zbiory te, znane także pod tytułem *Volumina Legum*, zostały wydane w Drukarni J.K.M Rzeczypospolitej, w *Collegium* Warszawskim *Scholarum Piarum*. Kolejne tomy – VII i VIII – *Volumina Legum* Zakon Piarów wydał w 1782 roku. Upadek Rzeczypospolitej zahamował prace nad kolejnymi tomami. Tom IX ukazał się w okresie zaborów, w 1889 roku, jako wydawnictwo Komisji Prawniczej Akademii Umiejętności w Krakowie i obejmował dorobek ustawodawczy Sejmu z lat 1782, 1784, 1786

i Sejmu Czteroletniego z lat 1788–1792. Ostatni tom ustawodawstwa dawnej Rzeczypospolitej, oznaczony numerem X i zawierający Konstytucję Sejmu Grodzieńskiego z 1793 roku, wydał w 1952 roku Zdzisław Kaczmarczyk przy współudziale Józefa Matuszewskiego, Michała Szczanieckiego i Jana Wąsickiego w ramach Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk.

Na wystawie *Fundamenta iuris*, której towarzyszy niniejszy katalog, zaprezentowano komplet sześciu tomów powstałych w czasie pierwszej fazy opracowywania *Volumina legis* (1732–1739).

dr hab. Marek Tkaczuk, prof. US
Wydział Prawa i Administracji US

KATALOG

1. Brunnemann Johann

*Commentarius In Quinquaginta Libros Pandectarum. Opus Theoretico-Practicum [...]
Autore vivis erepto, ejus mandato publici juris factum A Samuele Strykio [...].*

Editio Novissima. Tomus Primus.

Coloniae Allobrogum: Sumptibus Fratrum Cramer, 1762. – [6] k., 668 s.; 2°.

Stanowi całość wydawniczą z tomem II. Karta przedtytułowa: D. Johannis Brunnemanni, Jurisconsulti, Commentarius In Pandectas, Duobus Tomis Divisus.

Proweniencja

1. Pieczętka: *Bibliothek des Oberlandesgerichts in Breslau.*
2. Nalepka: *Schletter'sche Buchhandlung in Breslau.*
3. Nalepka: *Księgarnia Antykwariat Dom Książki 203252 F.*

Współoprawne z poz. 2.

Sygnatura Sd.56

JOHANNIS
BRUNNEMANNI,
JURISCONSULTI,
COMMENTARIUS
IN
QUINQUAGINTA LIBROS
PANDECTARUM.

Opus Theoretico-Practicum, ab ipso Autore recognitum;
LEGUM PLURIMARUM, IN PRIORI EDITIONE OMISSARUM,
interpretatione adauctum, inserto hinc inde quid de Jure communi novissimo, Saxonico,
& Marchico, aliisque provincialibus juribus, obtineat, & Autore vivis crepto,
ejus mandato publici juris factum

A SAMUELE STRYKIO, JC.

ACCESSIT

EX EJUSDEM AUTORIS COMMENTARIO AD CODICEM,
notabilium, quæ circa leges affines inibi commentatus est, continua allegatio, ut &

INDEX RERUM ET VERBORUM LOCUPLETISSIMUS.

EDITIO NOVISSIMA.
TOMUS PRIMUS.

COLONIÆ ALLOBROGUM,
Sumptibus FRATRUM CRAMER.

M. DCC. LXII.

Ad L. Si bona. vi.
S U M M A R I A.
Usuræ non debent acerbe exigi. num. 1.
Pecunia publica fœnori data, non facile empyæ.
Applicatur hoc ad Tutores. 3.
C. seq. Wesemb. cit. de. Grav. de. vi.

Notetur hic à Christianis creditoribus, quod Christianis
tilis monuit; Cavere eos debere, ut illi

2. Brunnemann Johann

*Commentarius In Quinquaginta Libros Pandectarum. Opus Theoretico-Practicum [...]
Autore vivis erepto, ejus mandato publici juris factum A Samuele Strykio [...].*

Editio Novissima. Tomus Secundus.

Coloniae Allobrogum: Sumptibus Fratrum Cramer, 1762. – [1] k., 468 s., [52] k.; 2°.

Stanowi całość wydawniczą z tomem I.

Proweniencja – zob. poz. 1.

Współoprawne z poz. 1.

Sygnatura Sd.57

JOHANNIS
BRUNNEMANNI,
JURISCONSULTI,
COMMENTARIUS
IN
QUINQUAGINTA LIBROS
PANDECTARUM.

Opus Theoretico-Practicum, ab ipso Autore recognitum;
LEGUM PLURIMARUM, IN PRIORI EDITIONE OMISSARUM,
interpretatione adauctum, inserto hinc inde quid de Jure communi novissimo, Saxónico,
& Marchico, aliisque provincialibus juribus, obtineat, & Autore vivis erepto,
ejus mandato publici juris factum

A SAMUELE STRYKIO, JC.

ACCESSIT

EX EJUSDEM AUTORIS COMMENTARIO AD CODICEM,
notabilium, quæ circa leges affines inibi commentatus est, continua allegatio, ut &

INDEX RERUM ET VERBORUM LOCUPLETISSIMUS.

EDITIO NOVISSIMA.

TOMUS SECUNDUS.

COLONIÆ ALLOBROGUM,
Sumptibus FRATRUM CRAMER.

M. DCC. LXII.

Sd. 56
Sd. 57

3. Godefroy, Denys

Corpus Juris Civilis Romani [...].

Editio Omnium Novissima [...] Josepho Rom. Imperatori [...] Dicata.

Lipsiae: Sumptibus Jo. Friderici Gleditschii, Bibliop. Lips. Et Friderici Knochii, Bibliop. Francof. ad Moenum, 1705. – [50] k., 18 s., 19–1872 szp., [8] k., 1024 szp., [4] k., 456 szp., [6] k., [1] s., 332 szp.; 4°.

Liczne marginalia XVIII/XIX w.

Sygnatura Sd.22

CORPUS JURIS
CIVILIS
ROMANI,

In quatuor Partes distinctum,

DIONYSIO GOTHOFREDO, JC.

AUCTORE,

CUM APPENDICE, SEU AUCTARIO EORUM,

Quæ prioribus hujus formæ editionibus defuerunt,

ATQUE

INDICIBUS

Singulari cura revisis

ac locupletatis.

Singulorum contenta Syllabus

Præfationi præmissus monstrabit.

EDITIO OMNIUM NOVISSIMA,

SACRATISSIMO

PRINCIPI AC DOMINO

DN. JOSEPHO

ROM. IMPERATORI AUGUSTISSIMO &c.

Dicata.

CUM PRIVILEGIIS SACRÆ CÆSARÆ MAJESTATIS, REGIÆQ
POLON. ET SER. ELECT. SAX. UT ET REG. MAJEST. BORUSS. ET SER.
ELECTOR. BRANDENB.

LIPSIÆ,

Sumptibus JO. FRIDERICI GLEDITSCHII, Bibliop. Lips.
ET FRIDERICI KNOCHII, Bibliop. Francof. ad Mœnum.
A. M. DCC. V.

CORPUS IURIS CIVILIS ROMANI.

St: Starowiejski

4. Godefroy, Denys

Corpus Iuris Civilis Romani [...] Cum Notis Integris Dionysii Gothofredi, Quibus Et Aliae Aliorum Jctorum Celeberrimorum, Quas Editioni Suae Simon Van Leeuwen Inseruit, Accesserunt. [...] Praemissa Est Historia Et Chronologia Juris Civilis Romani [...].

Editio Novissima [...] Dn. Carolo VI. Rom. Imperatori [...] Dicata.

Lipsiae: Sumptibus Jo. Friderici Gleditschii B. Filii, 1720. – [12], 64, 1028, 792, [16] s.; 4°; zawiera miedziorytowy pełnopostaciowy portret cesarza Karola VI autorstwa Johanna Martina Bernigerotha.

Dzieło zostało oprowiane w dwa woluminy, w kolekcji BG US znajduje się tylko jeden z nich, zawierający: *Historia Juris Romano-Justinianei Chronologica, Institutiones i Digesta* (do s. 1028).

Proweniencja

1. Zapiska częściowo nieczytelna: *Ex Libris Joannis Josephi de [...]*.
2. Zapiska częściowo nieczytelna: *Joann. Joseph. Sebast. De Ha....*
3. Zapiska: *St. Starowiejski.*

Sygnatura Sd.60

Joanni Joseph.

Scia A. De Haan

CORPUS IURIS CIVILIS ROMANI,

IN QUO
INSTITUTIONES, DIGESTA AD CODICEM
FLORENTINUM EMENDATA, CODEX
ITEM ET NOVELLÆ,

NEC NON
JUSTINIANI EDICTA, LEONIS ET ALIORUM
IMPERATORUM NOVELLÆ, CANONES APOSTOLORUM, FEUDORUM
LIBRI, LEGES XII. TABB. ET ALIA AD JURISPRUDENTIAM ANTE-
JUSTINIANEAM PERTINENTIA SCRIPTA,
CUM OPTIMIS QUIBUSQUE EDITIONIBUS COLLATA, EXHIBENTUR.
CUM NOTIS INTEGRIS

DIONYSII GOTHOFREDI,
QUIBUS ET ALIÆ ALIORUM ICTORUM CELEBERRIMORUM,
QUAS EDITIONI SUÆ

SIMON VAN LEEUWEN

INSERUIT, ACCESSERUNT.
ADDITI QUOQUE LOCIS CONVENIENTIBUS
INDICES TITULORUM AC LEGUM EMENDATISSIMI.

PRÆMISSA EST
HISTORIA ET CHRONOLOGIA JURIS CIVILIS
ROMANI,

QUÆ SINGULARI METHODO LEGUM LITARUM TEMPUS DESIGNAT.

EDITIO NOVISSIMA
SACRATISSIMO AC INVICTISSIMO
PRINCIPI AC DOMINO
DN. CAROLO VI.

ROM. IMPERATORI AUGUSTISSIMO &c. &c. &c.

DICATA.

CUM PRIVILEGIIS SACRÆ CÆSARÆ MAJESTATIS, REGIÆQUE MAJEST. POLON.
ET SER. ELECT. SAXONIÆ, UT ET REG. MAJEST. BORUSS. ET SER. ELECTORIS BRANDENB.

LIPSIÆ,

Sumptibus JO. FRIDERICI GLEDITSCHII B. FILII
ANNO MDCCXX.

CAROLVS VI ROMANORVM IMPERATOR SEMPER AVGVSTVS.

5. Groicki Bartłomiej

Artykuły Prawa Maydeburckiego, Ktore zową Speculum Saxonum Z Lacińskiego Jezyka na Polski przelożone y znowu drukowane.

[Brześć: Stanisław Murmelius], 1560. – [6], LX k.; 4°.

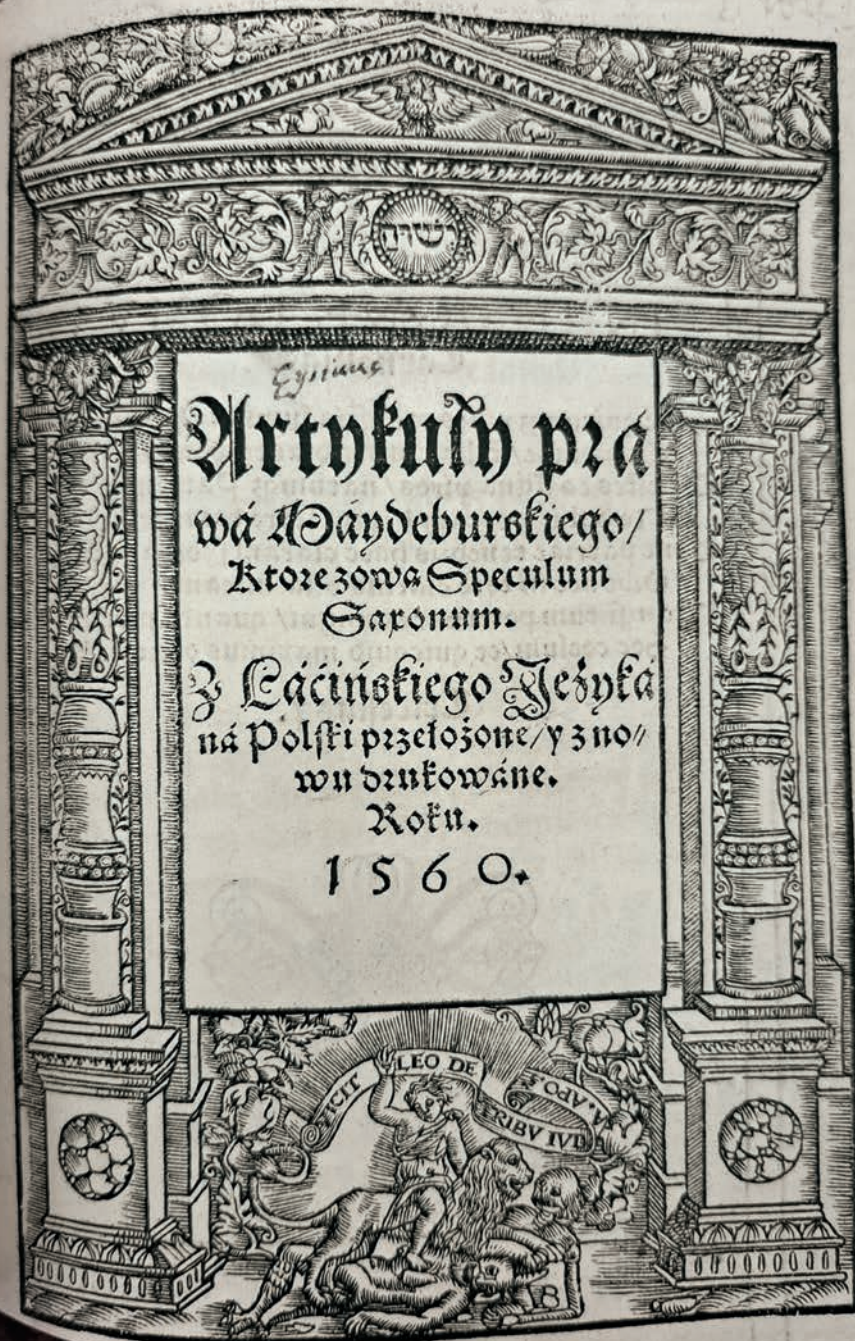
Stanowi całość wydawniczą z *Porządkiem sądów*, *Postępkami* i *Ustawą płacej* (poz. 6–8), wydany w tej samej oficynie i w tym samym roku, lecz dystrybuowanymi oddzielnie.

Proweniencja

1. Zapiska empcyjna: *Kawetek Saxona Miasta Kutna 1779no In Presentia Proconsulari Famati Antonii Richowiecki Advocati Josephi Przanowski Scabini Josephi Smekotovicz Instigatori Balthasari Szafranski emptus [et] ut supra m[anu] p[ropria]*.

Współoprawne z poz. 6–8.

Sygnatura Sd.106/2

6. Groicki Bartłomiej

Porządek Sądow y spraw Mieyskich Prawa Maydeburskiego.

[Brześć: Stanisław Murmelius, 1560]. – [12], CXXXVIII, [12] k.; 4°.

Defekt: brak karty tytułowej i początku tekstu (składka A₁–A₄) oraz karty XVI.

Na k. [31]v zapiska sądowa datowana w Kutnie 1671.

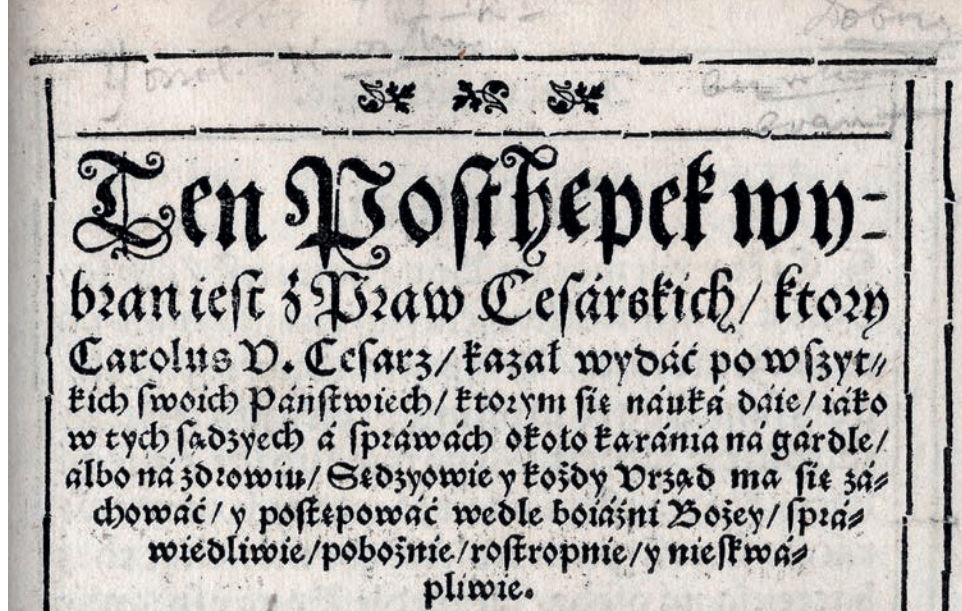
Proweniencja – zob. poz. 5.

Współoprawne z poz. 5, 7–8.

Sygnatura Sd.106/1

Zgodnie z: Skuteczna. Marianna. Polka
 B. Inbarea w ma dca ma Zbysława
 Władysław. Błogo pryncypał. Władysław
 pod imię sędzi. Skuteczna. B. Inbarea. Z
 Władysław.

cieln.

7. Groicki Bartłomiej

Ten Postępek wybran iest z Praw Cesarzkich, który Karolus V. Cesarz kazał wydać po wszystkich swoich Państwach, którym się nauka daie, iako w tych sądzyech a sprawach około karania na gardle albo na zdrowiu, Sędzyowie y każdy Vrzęd ma się zachować, y postępować wedle boiaźni Bożey, sprawiedliwie, pobożnie, rostopnie y nieskwapliwie.

[Brześć: Stanisław Murmelius, 1560]. – XLVII, [1 cz.] k.; 4°.

Defekt: brak kart [37]–[48].

Proweniencja – zob. poz. 5.

Współoprawne z poz. 5–6, 8.

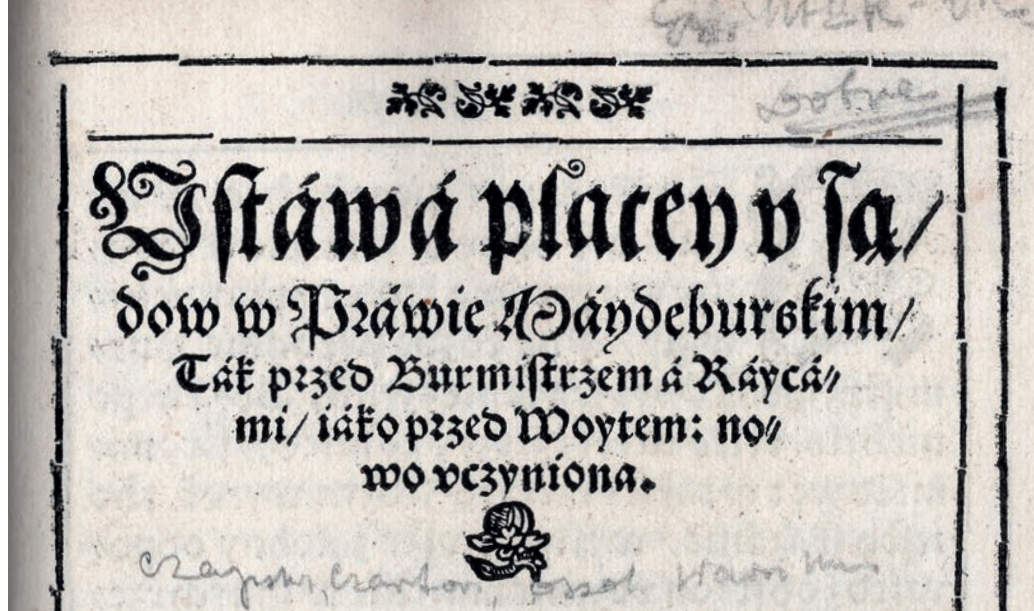
Sygnatura Sd.106/4

✱ ✱ ✱

Den Posthepck wy-
bran iest i Praw Cesarstich / ktory
Carolus V. Cesarz / kazal wydac po wszyt-
kich swoich Panstwiech / ktorzym sie nauka dacie / iako
w tych sadzyech a sprawach okolo karania na gardle /
albo na zdrowiu / Sedzyowie y kazdy Vrzad ma sie za-
chowac / y postepowac wedle boiazni Bozey / spra-
wiedliwie / pobożnie / roztropnie / y nie skwa-
pliwie.

A poniewaz w Koronie Polskiej / wszytki
Miasta / Wsi / y Slachta / maia to vpriywi-
leowanie / ze moga sadzic na gardlo zloczyn-
ce / thedy kazdemu to potrzeba wiedzyec / iako
sie w takich rzeczach ma zachowac / aby nie-
skwapnie / ale z Boza boiaznia / w takich rze-
czach roztropnie a sprawiedliwie postepowa-
li / chcali wydz karania a gniewu Bozego: Bo
iako nie grzech zlego stracic aby dobrym nie
szkodzil / tak niewinnego wszetecznie
stracic / wielki grzech iest.

8. Groicki Bartłomiej

Wstawa placey v sądow w Prawie Maydeburskim, Tak przed Burmistrzem a Raycami, iako przed Woytem, nowo uczyniona.

[Brześć: Stanisław Murmelius, 1560]. – VIII k.; 4°.

Proweniencja – zob. poz. 5.

Współoprawne z poz. 5–7.

Sygnatura Sd.106/3

225
Zstawa placen v sa-
dow w Prawie Nandeburskim/
Tak przed Burmistrzem a Racya/
mi/ iako przed Woytem; no/
wo uczyniona.

Ponieważ pierwey v takowch Sa-
dow ludzyc byli obciażani / a w nakłady przy-
wodzeni placeniem win/ co było xbogim lu-
dzyem ku wielkiemu obciażeniu. Tedy Krol
Jego Miłosc/ sławney pamięci/ Sygmund
tego imienia pierwszy/ raczył rozkazać/ aby te
vstawy chowano/ a wiecey nad to nie brano/
iedno iako sie na dole napisze: Gdzye w Krá-
kowie Mieście glownieyszym tey Korony/
iuz to tak v Sadow zachowywają/ y
wszedy to tak po wszytkiej Ko-
ronie chować mają.

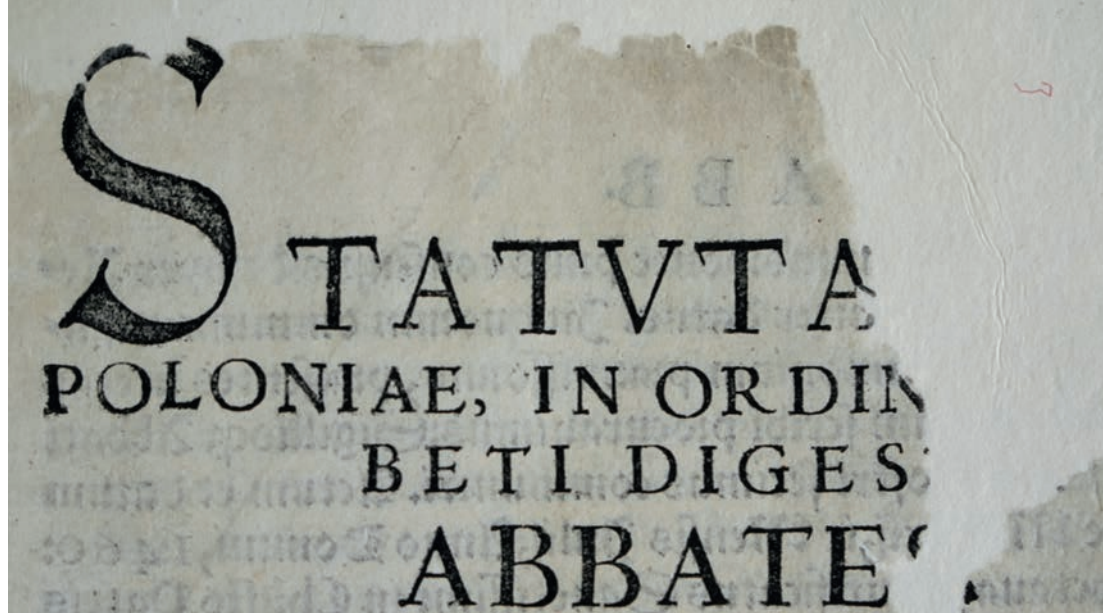
Kawelek
SAXONA
MIASTA
KUTNA
1779_{no}

In Presentia Proconsulari Famati An
tonij RICHOWSKI
Advocati Josephi Polanowski
Scabini Josephi Smeltowski
Instigatori Babbari Strafratti
Cmptus et ut supra
mgs

To też był wielki błąd y ludzycem bårzo szkodliwy á niesprawiedliwy / y nie ma być chowan / á owszem zakazan / iż ieden który miał z drugą stroną czynić á był możniejszy / Prokurator y albo też Podwoyskie nąiał á zakupił / á iż ich drugzy mieć ku swey potrzebie niemożli / co nie ma być / y ma to być zakazano á broniono.

Dokończenie.

9. Herburt Jan

Statuta Regni Poloniae in ordinem Alphabeti digesta.

Cracoviae: Lazarus Andreae excudebat, 1563. – [6], 306 [właściwie 305], [9] k.; 2°.

Defekt: brak karty tytułowej, karty sygnowanej A₆ oraz karty 11.

Na *verso* przedostatniej oraz na ostatniej karcie (niezadrukowanej) rękopis łacińsko-polski (XVI w.) zawierający następujące teksty przysięg: *Iuramentum Cancelarii*, *Vicecancelarii Regni*; *Iuramentum Margemburgensis Cap[itanae]*; *Iuramentum Marschalci Regni*; *Iuramentum Thesaurarii Regni*. Ponadto nieliczne marginalia i podkreślenia XVI/XVII w.

Sygnatura Sd.107

Wladislai
IAGel. &
Vitoindy
i Hrodlo,
1400.
Fol. 125.

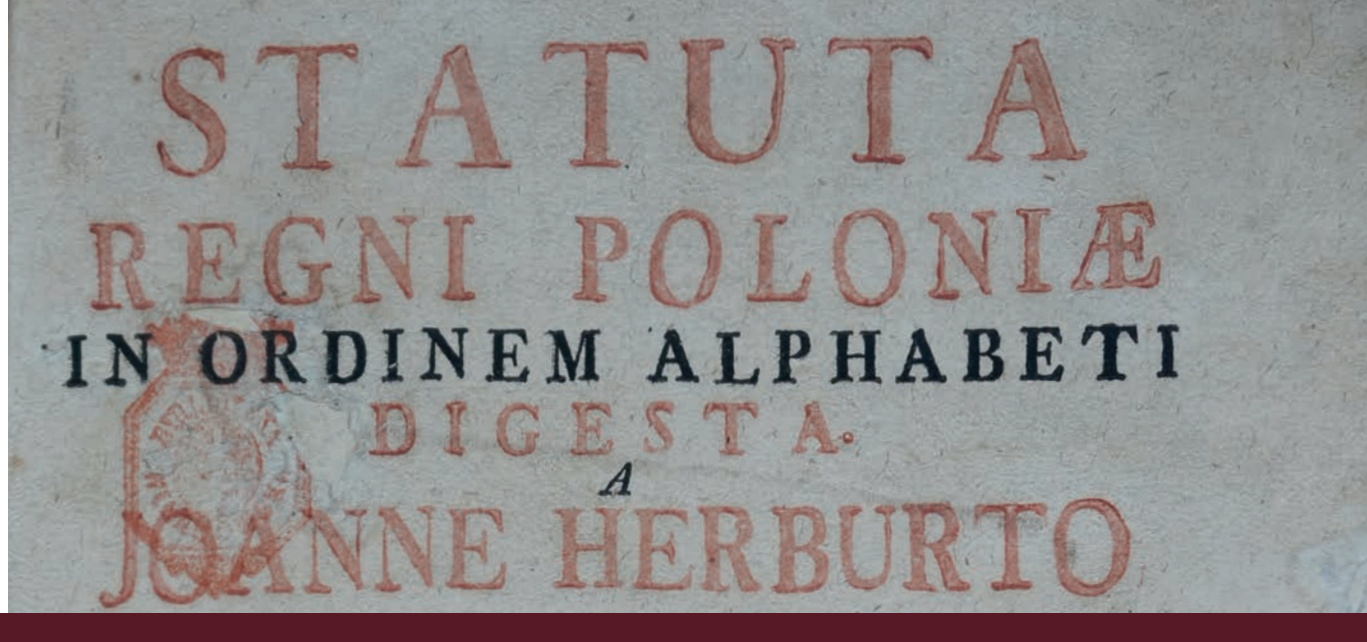
Magnus Ducatus Lituanie
Lithanie incorporat
dominia facta et recepta.

Et Etamine Domini
moria. Debitores
lutaria illis po
temporalium
quos ad cor
gamus. ne dum tem
moda negligere vi
um expectamus
is dest

Instrumentum Margembourgen Capu
Van Lion. 18 Krolioni 10 Meis

DEVS adiuvet
 instrumentum Margemburgense
 P. m. L. 19. Krolow. 10. Mei. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 84

10. Herburt Jan

Statuta Regni Poloniae in ordinem alphabeti digesta [...] Propter exemplarium inopiam denuo recusa. Cum annexa ad marginem citatione veteris folii editionis Zamoscianae Anno Domini 1597 impressae.

Lublino: Typis S.R.M. Collegii Societatis Jesu, 1756. – [8], 365, [5] s.; 2°.

Proweniencja

1. Pieczętka: *Biblioteka Wilanowska.*

Sygnatura Sd.61

STATUTA
REGNI POLONIÆ
IN ORDINEM ALPHABETI
DIGESTA.
A
JOANNE HERBURTO
DE FULSTIN.

*TUM SUCCAMERARIO Premisliensi & S. R. M. SECRETARIO,
post vero CASTELLANO Sanocensi, & CAPITANEO Premisliensi.*

Propter exemplarium inopiam denuo recusa

Cum annexa ad marginem citatione veteris folii editionis Zamoscianæ.

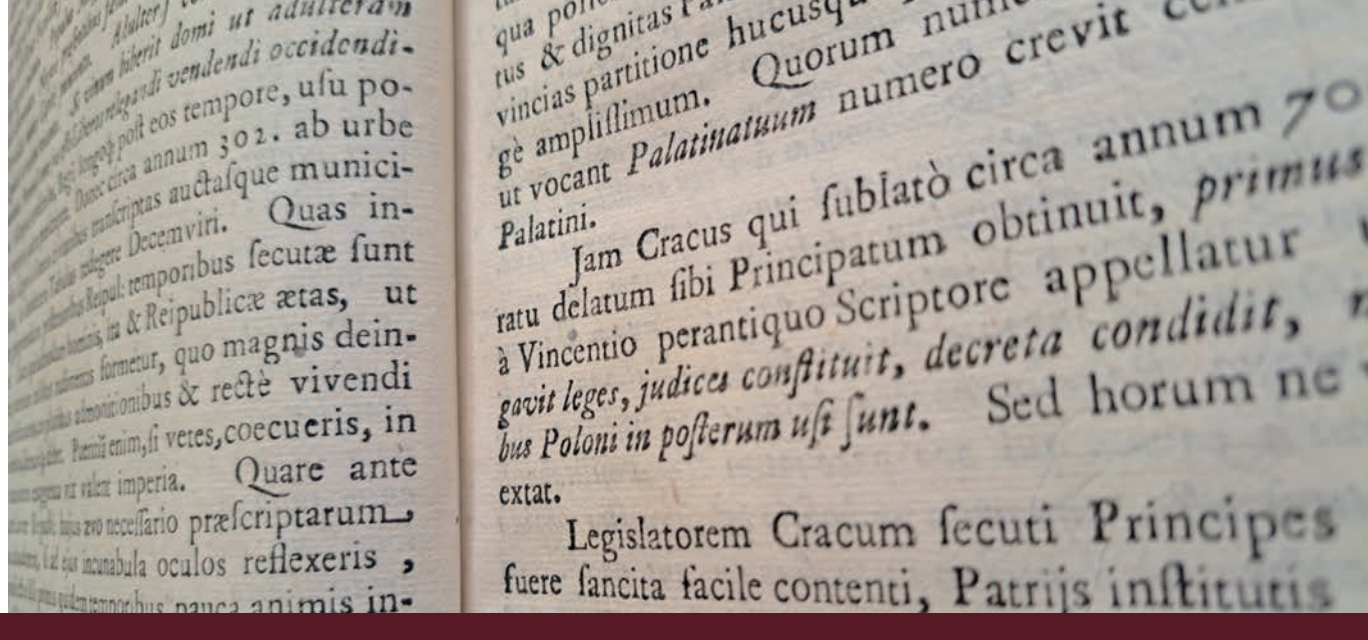
Annò Domini 1597, impressa.

LUBLINI.

Typis S. R. M. Collegii Societatis J E S U.

Annò Domini MDCLVI.

11. Volumina legum I

Leges, Statuta, Constitutiones, Privilegia Regni Poloniae, Magni Ducatus Lithuaniae, Omniumq[ue] Provinciarum Annexarum, a Comitibus Visliciae Anno 1347 celebratis usq[ue] ad ultima Regni Comitia.

Volumen Primum. Ab Anno 1347. Ad Annum 1547, Acta Reipublicae Continens.

[Warszawa]: In Typographia S.R.M. & Reipublicae Collegii Varsaviensis Scholarum Piarum, in Unum Opus Absolutissimum, Collegii ejusdem Opera, Primum Collecta, & Sumptibus Publicis Reimpressa, 1732. – [48], 589, [3] s.; 2°.

Defekt: brak karty tytułowej.

Sygnatura Sd.31

VOLUMEN

Primum.

Ab Anno 1347.

Ad Annum 1547,

ACTA REIPUBLICÆ

C O N T I N E N S.

591

P R A W A
y
K O N S T Y T U C Y E
Za Panowania
Z Y G M U N T A A U G U S T A.

12. Volumina legum II

Prawa, Konstytucye y Przywileie Krolestwa Polskiego, y Wielkiego Xięstwa Litewskiego, y wszystkich Prowincyi należących [...]

Volumen Secundum Ab Anno 1550. Ad Annum 1609. Acta Reipublicae Continens.

[Warszawa]: w Drukarni J.K.Mci y Rzeczypospolitey, w Collegium Warszawskim Scholarum Piarum Sumptem publicznym przedrukowane, 1733. – [1] k., s. 591–1704, [2] k. ; 2°.

Proweniencja

1. Zapiska: [...] *Stanisława Podkowińskiego*.

Sygnatura Sd.40

PRAWA KONSTYTUCYE

y
PRZYWILEIE;

Krolestwa Polskiego, y Wiel-
kiego Xięstwa Litewskiego,
y wżyskich Prowincyi należących:

Ná Wálnych Seymiech Koronnych

Od Seymu Wiślickiego Roku Pańskiego 1347.

Aż do ośtátniego Seymu

UCHWAŁONE.

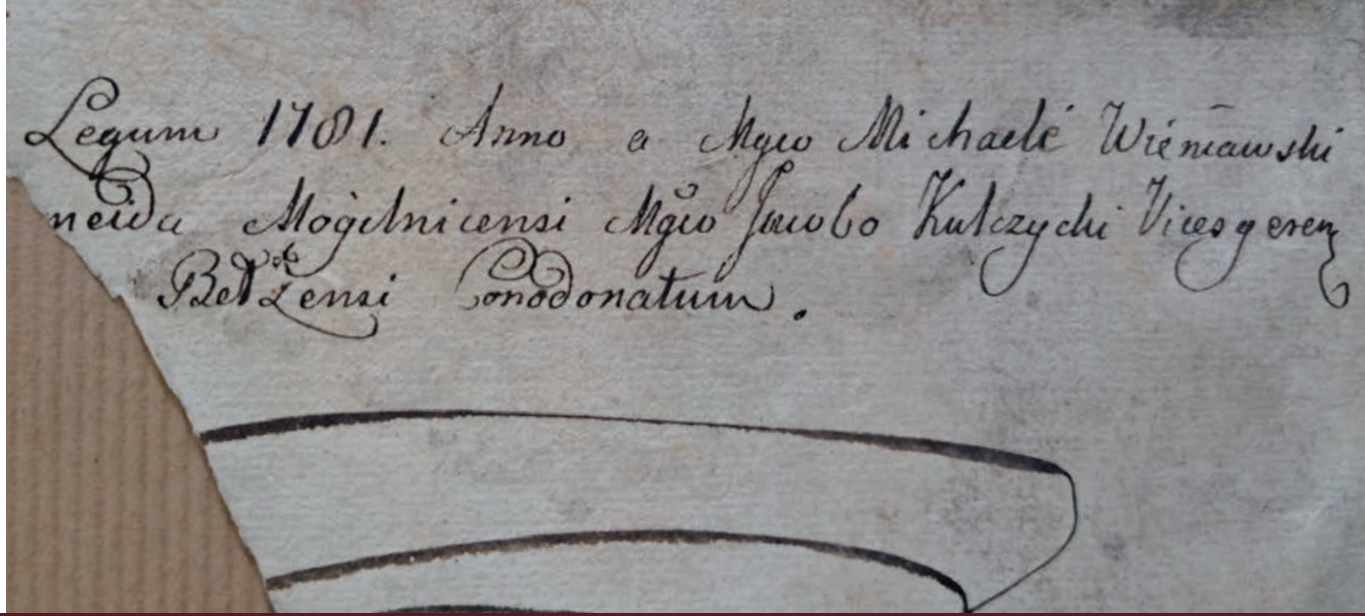

w Drukárni J. K. M. y Rzeczypospolitey, w Collegium Wár-
szawskim Scholarum Piarum Sumptem publicznym przedrukowane;

Roku Pańskiego 1733.

= 1734

Przedrukowane w Warszawie

13. Volumina legum III

Prawa, Konstytucye y Przywileie Krolestwa Polskiego, y Wielkiego Xięstwa Litewskiego, y wszystkich Prowincyi należących [...]

Volumen Tertium. Ab Anno 1609. Ad Annum 1640. Acta Reipublicae Continens.

Warszawa: w Drukarni J.K.M. y Rzeczypospolitey, w Collegium Warszawskim Scholarum Piarum Sumptem publicznym przedrukowane, 1735. – 992, [2] s.; 2°.

Karta tytułowa i strony 1–12 częściowo wydarte.

Proweniencja

1. Zapiska: [...] *Legum 1781. Anno a M[a]g[ist]ro Michaeli Wieniawski [...] ...eida Mogilnicensi M[a]g[ist]ro Jacobo Kulczycki Vicesgeren... [...] Belzensi Conodonatum.*

Sygnatura Sd.41

PRAWA KONSTYTUCYE y

PRZYWILEIE;
Krolestwa Polskiego, y Wiel-
kiego Xięstwa Litewskiego,
y wszystkich Prowincyi należących:

na Walnych Seymiech Koronnych

Od Seymu Wiślickiego Roku Pańskiego 1347.
Aż do ostatecznego Seymu

UCHWAŁONE.

Drukarni J.K.M. y Rzeczypospolite
cim *Scholarum Piarum* Sumptem P

Roku Pański

PRAWA KONSTYTUCYE y PRZYWILEIE

14. Volumina legum IV

Prawa, Konstytucye y Przywileie Krolestwa Polskiego, y Wielkiego Xięstwa Litewskiego, y wszytkich Prowincyi należących [...].

Volumen Quartum. Ab Anno 1641. Ad Annum 1668. Acta Reipublicae Continens.

Warszawa: w Drukarni J.K.Mći y Rzeczypospolitey, w Collegium Warszawskim Scholarum Piarum Sumptem Publicznym przedrukowane, 1737. – [4], 1068 s.; 2°.

W woluminie zachowana luźna kartka o wymiarach 20 × 5 cm z zapiską sądową datowaną na 22 III 1748.

Sygnatura Sd.43

4547
PRAWA
KONSTYTUCYE

y

PRZYWILEIE

Krolestwa Polskiego, y Wiel-
kiego Xięstwa Litewskiego,
y wŹytkich Prowincyi należących:

na Walnych Seymiech Koronnych

Od Seymu Wiślickiego Roku Pańskiego 1341
Aż do Ostatniego Seymu

UCHWAŁONE.

w Drukarni J. K. Męi y Rzeczypospolitey w Collegium Warszaw-
skim Scholarum Piarum Sumptem Publicznym przedrukowane.

Roku Pańskiego 1737.

KONSTYTUCYE
Seymu Walnego Koronnego Sześć-
niedzielnego Warszawskiego, Roku Pań-
skiego M.DC.XLI. dnia XX. Miesiąca
Sierpniá.

W Imię Pańskie, Amen.

WŁADYSŁAW IV.

1.

Kopija przysięgi
Dnia 22. Maja 1741. r. Zeden aie iz Losok Kretnik Przysięgł według Prawa
naszego. iż przysięstom do Kalmyk Nadege id fujnie ze katolickie Kretnicy być
był to chore i tanio przedają mięso. amine mozie mi co przedstawia, a wnieśli
do chodzi bysto, i powiedzia ponieważ ze uni byia moziecie i wey zaręmac
-ie Nowa Przysięgł także Hier Kretnik jako wyżej specyfikowang, ze sam
Kretnik pisał i podpisał. Dnia 22. Supra Lindy K. Sinegoi Nowo mie
ski

15. Volumina legum V

Prawa, Konstytucye y Przywileie Krolestwa Polskiego, y Wielkiego Xięstwa Litewskiego, y wszystkich Prowincyi należących [...]

Volumen Qvintum. Ab Anno 1669. Ad Annum 1697. Acta Reipublicae Continens.

[Warszawa]: w Drukarni J.K. Miei y Rzeczypospolitey w Collegium Warszawskim Scholarum Piarum Sumptem Publicznym przedrukowane, 1738. – [2], 1–86, [14], 87–420, 423–989, [1] s.; 2°.

Proweniencja

1. Zapiska: *Ex libris Josephi Brzozowski C.V.A.K.P.C.*

2. Pieczętka (skasowana): *Biblioteka Publiczna im. H. Łopacińskiego w Lublinie.*

3. Nalepka: *Księgarnia Antykwariat Dom Książki 203220 F.*

Sygnatura Sd.44

**VOLUMEN
QVINTUM**

Ab Anno 1669.

Ad Annum 1697.⁵

**ACTA REIPUBLICÆ
CONTINENS.**

P O R Z A D E K

Ná Seymie wálnym Elekcyi,

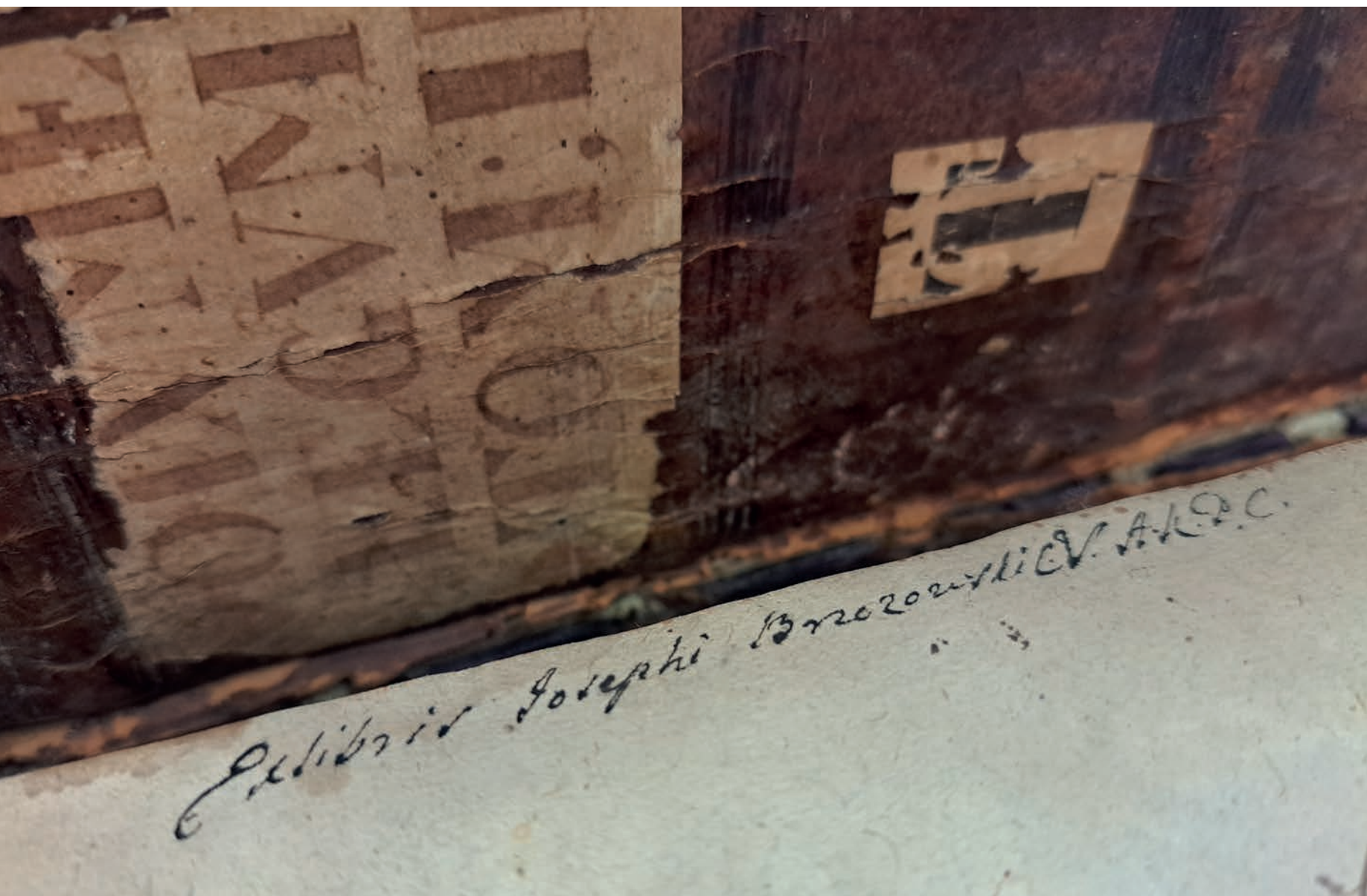
Między Wárszawą á Wolą.

*Przez opisane Artykuły do samego tylko Aktu
Elekcyi należące,*

Uchwalony y postanowiony;

Roku Páńskiego, M.DC.LXIX. Dnia 2. Mieściá Májá.

1. Y Rady Duchowne, y Swieckie, y wszystko Rycerstwo Koronne, y W. X. Lit. na teraznieyszą Elekcyą Nowego Pana zgromadzone, *inherendo in toto* Konfederacyi świeżo przeszłej Generalney Warszawskiej. Zabiegając temu, aby pokoy pospolity pod tą Elekcyą zatrzymany był, Artykuły niżej opisane, które Ichmć PP. Marszałkowie, tak Koronni, iako y W. X. Lit. z Ichmćiami PP: Deputatami, z Senatu y Koła Rycerskiego obyga Narodow, na to wysadzonymi, publikować y według nich sądzić, y występne karać maia. postanowiliśmy

Ex libris Josephi Brzezowski V. A. P. C.

16. Volumina legum VI

Prawa, Konstytucje y Przywileje Krolestwa Polskiego, y Wielkiego Xięstwa Litewskiego, y wszystkich Prowincyi należących [...].

Volumen Sextum Ab Anno 1697. Ad Annum 1736. Acta Reipublicae Continens.

[Warszawa]: w Drukarni J.K.Mci y Rzeczypospolitey, w Collegium Warszawskim Scholarum Piarum Sumptem publicznym przedrukowane, 1739. – 860 s., [1] k.; 2°.

Proweniencja

1. Pieczętka (skasowana): *Biblioteka Unim. Lubelskiego.*
2. Nalepka: *Księgarnia Antykwariat Dom Książki 203226 F.*

Sygnatura Sd.46

PRAWA KONSTYTUCYE

^y
PRZYWILEIE
Krolestwa Polskiego y Wiel-
kiego Xięstwa Litewskiego,
y wŹsŹtych Prowincyi naleŹących:

na Walnych Seymiech Koronnych

Od Seymu Wiślickiego Roku Pańskiego 1347.
AŹ do OŹsŹtniego Seymu

U C H W A L O N E.

w Drukarni J. K. Męi y Rzeczypospolitey w Collegium Warszawskim
Scholarum Piarum Sumptem Publiczным przedrukowane.

Roku Pańskiego 1739.

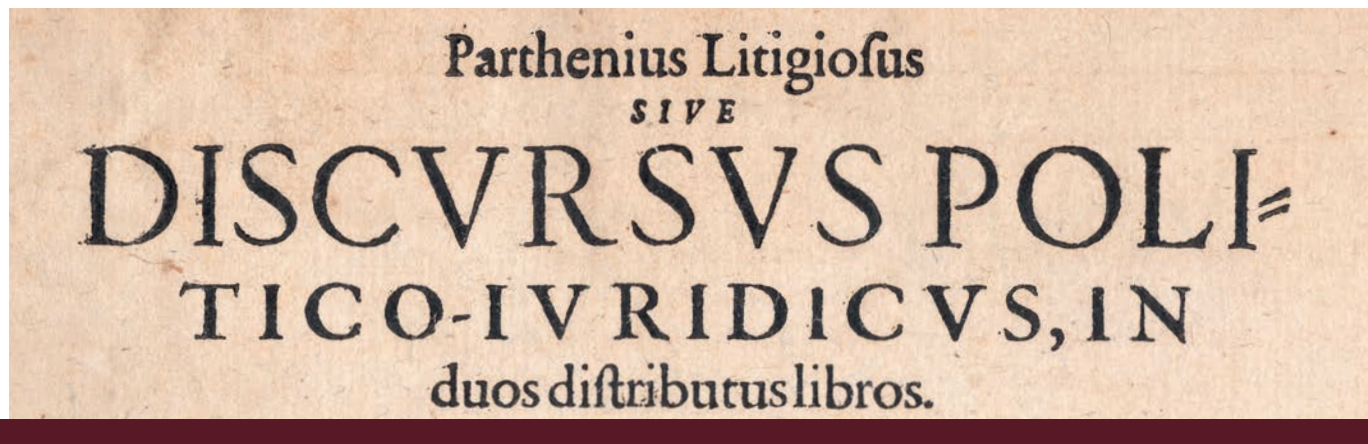
VOLUMEN SEXTUM

Ab Anno 1697.

Ad Annum 1736.

ACTA REIPUBLICÆ
CONTINENS.

17. Winther, Georg Valentin

Parthenius Litigiosus Sive Discursus Politico-Iuridicus In duos distributus libros [...].

Veronae: [wydawca nieznany]; [Argentinae]: Prostant apud Paulum Ledertz, Bibliopolam Argentinensem, 1613. – [16] k., 483 s., [23] k.; 4°.

Na stronie tytułowej pseudonim autora. W dedykacji pseudonimy adresatów. Pierwsze miejsce wydania (Verona) prawdopodobnie sfingowane. Na stronie tytułowej chronogram: Instante Deo pIa CaVsa trIVMphat (=1613). Dedykacja oznaczona datą 1612, przedmowa oznaczona chronogramem: DIffaMare CaVe, rIte probare graVe (=1612).

Proweniencja

1. Ekslibris: *Dr Mr L. de Gou.*

Sygnatura Sd.219

Parthenius Litigiosus
SIVE
DISCVRSVS POLI-
TICO-IVRIDICVS, IN
duos distributus libros.

Quorum 1.

*De Litigiosis nostri seculi Malitijs, & malitiosis
ejusdem litigijs atque causis*

I I.

DE REMEDIIS ABBREVIANDARVM LITIVM TAM
generalibus, quàm specialibus, & specialissimis tractat

Auctore

*Ventura de Valentijs, Icto Veronense, Comite S. Palatij,
Equite aurato, Cive Romano.*

Præmissus & emissus

VT ILLVSTRES DOMINI CAESAREI CA-
MERALES, REGVM, ELECTORVM, PRINCIPVM,
COMITVM, BARONVM CONSILIARII, RERV-
publ. Advocati, & Academiarum Professores laboranti jurispru-
dentiae succurrant, & indefinenti litium frequentiae oc-
currant, communicatis suis remedijs hoc
in discursu omisis.

Seneca 2. de Ira. c. 34.

*Litigare sive contendere cum pari anceps, cum superiore furiosum,
cum inferiore sordidum.*

Adiecta est tabula totius Parthenij Litigiosi, ynà cum indice
rerum & verborum ditissimo.

V E R O N A E

Anno

Instante Deo pla CaVsa trIVMphat. = 1693

*Prostant apud Paulum Ledertz,
Bibliopolam Argentinensem.*

re ad pecuniam impendunt in Advocatos, aliosq; lites sumptus faci-
unt, secundum Reg. qui sentit commodum, debet etiam sentire o-
nus. l. 15. qui 15. §. si extr. 4. de leg. præst. l. ex qua. 149. de R. i. Iacob.
Concenn. lib. 4. q. 9. Mod. Pistor. vol. 1. con. 24. n. 15. Pfeil. con. 34. 10.
4. con. 11. Quod si malæ sint lites, abstineant, neq; collitigantes inuti-
libus sumptibus onerent, & conscientiam lædant. Auct. disc. Bon-
sustitienverck. pag. 91. & seqq.

CAPVT IX.

De Malitiâ Advocatorum, Procuratorum, Sollicitatorum
& Notariorum, quâ lites protelant.

S V M M A R I A.

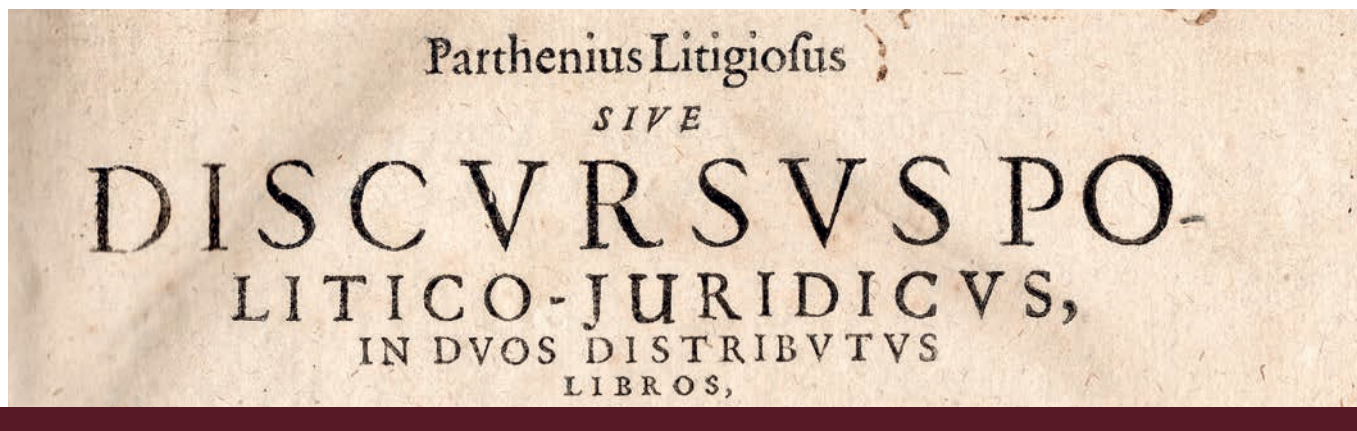
*Litium caussa penes Advocatos, Procuratores, Notarios.
Qui in litibus versantur malitiam addiscunt.
Advocatorum decipula non à jure, sed Malitiâ.
Advocati non de lite, sed pane lucrando cogitant.*

EX LIBRIS

Dr Mr L. de Gou

"ESPOIR T'ENTRETEINT"

18. Winther, Georg Valentin

Parthenius Litigiosus Sive Discursus Politico-Juridicus In Dvos Distributus Libros [...].

Editio secunda: priore auctor & castigatio.

Argentorati: Typis & sumptibus Pauli Ledertz Bibliopolae, 1628. – [26] k., 644 s., [36] k.; 4°.

Liczne marginalia XVII w.

Proweniencja

1. Na podstawie katalogu biblioteki Hammera: Germund Ludvig Cederhielm.

2. Ekslibris: *Bibl. Hammer Stockholm*.

Sygnatura Sd.220

Parthenius Litigiosus

SIVE

DISCVRSVS PO-
LITICO-JURIDICVS,
IN DVOS DISTRIBVTVS
LIBROS,

Quorum Primus

DE LITIGIOSIS NOSTRI SECVLI MA-
litii, & malitiosis ejusdem litigiis atq; causis

Secundus

DE REMEDIIS ABBREVIANDARVM LI-
tium tam generalibus, quàm specialibus &
specialissimis tractat,

AUCTORE

IVRGA - VALENTINO Winther/ p. m. ICto,
S. Palatii Comitè, & Equite aurato, Illustrissimorum Po-
meraniæ Ducum Confiliario.

Seneca 2. de Ira cap. 34.

*Litigare sive contendere cum pari anceps, cum superiore furiosum,
cum inferiore sordidum.*

Adjecta est tabula totius Parthenii Litigiosi, unà cum indice
rerum & verborum ditissimo.

Editio secunda: priore auctior & castigatior.

ARGENTORATI,

Typis & sumptibus PAULI LEDERTZ Bibliopolæ,

Anno M. DC. XXVIII.

...ponitum conce- 2. *Adm. D. q. d. d.*
...quem si exacte
...maiorē *Mal. his libigant.*
...prudenter *libigantur m. d. d.*
...quā ut prudenti- *libigantur m. d. d.*
...docuerunt, *libigantur m. d. d.*
...conscientiā, *libigantur m. d. d.*
...tantopere
...litis vo-
...ne- 3. *libigantur m. d. d.*
...quit
...2

WYBÓR LITERATURY

WYBÓR LITERATURY

- Borysowska A., *Heksametr „kunsztowny” i inne formy sztuczne w twórczości Jurgi Valentina Winthera*, „Symbolae Philologorum Posnaniensium Graecae Et Latinae”, 2022, t. 32, nr 2, s. 143–162.
- Budzyk K., *Bibliografia dzieł prawnych Bartłomieja Groickiego – wiek XVI*, w: *Studia nad książką poświęcone pamięci Kazimierza Piekarskiego*, red. K. Budzyk, A. Gryczowa, Wrocław 1951, s. 123–197.
- Catalogue de la Bibliothèque Hammer a Stockholm. Division étrangère*, t. VI, Stockholm 1886.
- Dzieduszycki K., *Jan Herburt. Kasztelan sanocki. Rys biograficzny*, Lwów 1879.
- Koranyi K., Patkaniowski M., *Groicki (Grodzicki) Bartłomiej (zm. 1605)*, w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. 8, red. K. Lepszy, Wrocław 1960, s. 628–629.
- Lewandowska-Malec I., *Sejm Walny Koronny Rzeczypospolitej Obojga Narodów i jego dorobek ustawodawczy (1587–1632)*, Kraków 2009.
- Łaszczyńska O., *Ród Herburtów w wiekach średnich*, Poznań 1948.
- Однороженко О., *Герб роду панів Гербушів XIII – початку XVII ст.*, „Średniowiecze Polskie i Powszechne”, 2019, t. 11 (15).
- Rudnicka J., *Biblioteka Wilanowska – dwieście lat jej dziejów (1741–1932)*, Warszawa 1967.
- Sójka-Zielińska K., *Historia Prawa*, Warszawa 2022.
- Steffenhagen E.J.H., Brunnemann, Johann, w: *Allgemeine Deutsche Biographie*, Bd. 3, Leipzig 1876, s. 445–446.
- Uruszczak W., *Historia państwa i prawa polskiego 966–1795*, Warszawa 2021.

Szczecin, ul. A. Mickiewicza 64
tel. 91 444 20 06, 91 444 20 09
e-mail: wydawnictwo@usz.edu.pl
www.wn.usz.edu.pl

ISBN 978-83-8419-167-5 (online)
ISBN 978-83-8419-166-8 (print)

9 788384 191668